

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/315494542>

Trden kakor skala : Kratka zgodovina Turistovskega kluba Skala

Book · February 2017

CITATIONS

0

READS

145

1 author:

Peter Mikša

University of Ljubljana

42 PUBLICATIONS 18 CITATIONS

SEE PROFILE

PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE
ALPINE
ASSOCIATION
OF SLOVENIA

Peter Mikša, Elizabeta Gradnik

TRDEN KAKOR SKALA

Peter Mikša
Elizabeta Gradnik

TRDEN KAKOR SKALA

TRDEN KAKOR SKALA

Kratka zgodovina Turistovskega kluba Skala

Peter Mikša, Elizabeta Gradnik

**PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE**

*ALPINE
ASSOCIATION
OF SLOVENIA*

Kolofon

TRDEN KAKOR SKALA Kratka zgodovina Turistovskega kluba Skala

Avtorja: Peter Mikša, Elizabeta Gradnik

Urednika: Kornelija Ajlec, France Malešič

Recenzenta: Bojan Balkovec, Božo Repe

Lektorica: Maja Vehar

Avtorji in viri slikovnega gradiva: navedeni ob slikovnem gradivu

Oblikovanje in priprava za tisk: Gorazd Krumpak

Izdala in založila: Planinska zveza Slovenije, Dvorakova ulica 9, SI-1000 Ljubljana,

www.pzs.si, info@pzs.si

Za Planinsko zvezo Slovenije: Bojan Rotovnik

Evidenčna številka založbe: 450

Tiskarna: Evrografis d.o.o.

Naklada: 300 izvodov

Ljubljana, februar 2017

Naslovna fotografija: Miha Potočnik v kaminih Slovenske smeri

Triglavske severne stene. Foto: Stane Tominšek

Vir: Slovenski planinski muzej.

Knjiga je bila izdana v sodelovanju s Slovenskim planinskim muzejem. Izid knjige sta podprla Slovenski gorniški klub Skala in Bohinj Eco Hotel.

Kazalo

Uvod.....	5
Usmeritev	29
Podružnice	35
Alpinizem	37
Smučanje in sankanje.....	51
Kulturna dejavnost.....	65
Gradnje	77
Markacijska dejavnost in reševalno delo.....	81
Razvedrilo, izleti	91
Konec in ponovni začetek	97
Uporabljene kratice	100
Arhivski viri.....	100
Monografije.....	101
Članki	102
Končne opombe.....	104
Imensko kazalo.....	109

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

061.2:796.52(497.4Ljubljana)(091)

MIKŠA, Peter

Trden kakor skala : kratka zgodovina Turistovskega kluba Skala /
Peter Mikša, Elizabeta Gradnik. - Ljubljana : Planinska zveza Slovenije, 2017

ISBN 978-961-6870-28-3

1. Gradnik, Elizabeta 2. Turistovski klub Skala. Ljubljana
288536832

Brez pisnega dovoljenja Planinske zveze Slovenije so prepovedani reproduciranje, distribuiranje, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba tega avtorskega dela ali njegovih delov v kakršnem koli obsegu ali postopku, tudi fotokopiranje, tiskanje ali shranitev v elektronski obliki. Tako ravnanje pomeni, razen v primerih od 46. do 57. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah, kršitev avtorske pravice.

Uvod

Iz družbe idealističnih, celo romantičnih in v gore zaljubljenih rosno mladih ljudi je na Slovenskem v obdobju med obema vojnama nastala močna planinsko-športna in kulturno-vzgojna organizacija – Turistovski klub Skala (TKS) – ki je pomembna za velik razmah smučanja, predvsem pa alpinizma pri nas. Obdobje delovanja Skale velja za eno najbolj vsestransko bogatih v slovenski gorniški zgodovini. Iz vrst skalašev je izšlo mnogo odličnih alpinistov, smučarjev, sankarjev, gorskih reševalcev, fotografov, literatov, predavateljev in filmskih ustvarjalcev. Težko je reči, v kateri od teh dejavnosti je TK Skala dosegel najlepše rezultate, ker je bilo njegovo delo tako zelo vsestransko in so marsikje prav skalaši morali orati ledino. Lahko pa bi izpostavili alpinistično in smučarsko dejavnost, saj gre »turistiki«ⁱ in smučarstvu med vsemi tovrstnimi sredstvi gotovo prvo mesto, ker krepita človeka ne samo telesno, temveč ga izpopolnjujeta tudi etično, vodeč ga v naravo in odkrivajoč mu v njej najlepših, res človeka vrednih užitkov.«¹ Skalaši so tukaj s kopico predavanj, tečajev in šol ter z njihovo sistematiko pri evidentiranju članstva in pri rezultatih – evidenci alpinističnih vzponov – naredili bistven korak naprej.

Biti skalaš je pomenilo obveznost, pa tudi ponos in čast. Skala je bila demokratična, domoljubna in nepolitična organizacija, v kateri so se združevali ljudje različnih socialnih slojev, poklicev, starosti ter političnih, verskih in svetovnih nazorov. Pomembni so bili zgolj gorniško delovanje in dosežki. V mnogih ozirih je bila

i Izraza *gornik* in *gornišvo* – v pomenu zahtevnejšega obiskovalca in obiskovanja gora – je leta 1937 uvedel Janez Gregorin v svoji knjigi *V borbi z goro*, ki jo je izdala založba Planinska matica. Izraza *planine* in *planinstvo* sta namreč od vsega začetka vzbujala tudi vprašanje, ali sta povsem ustrezna, saj so domačini gore poimenovali planine le zato, ker so bili na njih pašniki, na katerih so pasli in jim je bilo to seveda najvažnejše, planinec pa jim je pomenil prebivalca planin ali planšarja. Kljub temu sta se ta dva izraza prijela tudi v Slovenskem planinskem društvu in postala povsem ustaljena. Vendar se je vprašanje najbolj ustreznega poimenovanja obiskovalcev in obiskovanja gora še ponavljalo. Že od začetka slovenske planinske organizacije so bili po gorah poimenovani gorski vodniki, kasneje pa tudi gorski reševalci. Primerjaj: Režek, Boris: *Stene in grebeni: Zgodovina alpinistike v Savinjskih Alpah (1759–1945)*. Planinska zveza Slovenije, Ljubljana 1959, str. 329. (V nadaljevanju: Režek: *Stene*, str.) – Škerlak, Vladimir: *Zgodovina Alpinističnega kluba Skala*. V: *Planinski vestnik* 1961, št. 10, str. 551. (V nadaljevanju: Škerlak, *Zgodovina*, PV, št., stran).

ii Izraza *turist* in *turistika* sta do prvih desetletij dvajsetega stoletja tako v planinski in splošni literaturi ter časopisju pomenila obiskovalca gora in hojo v gore. Vzpon na goro so imenovali »turo«, in kdor dela takšne ture, je turist; organizacija, ki goji turistiko, pa je turistovska. V začetku dvajsetega stoletja, predvsem pa po letu 1921, ko je bil ustanovljen Turistovski klub Skala, izraz turist ni več predstavljal le planinstva, torej le hoje v hribe – planine, ampak tudi že plezanje. Izraz alpinizem pri nas takrat še ni bil toliko znan oziroma uveljavljen. V: Mlač, Bine (ur.): *Planinski terminološki slovar*. ZRC SAZU, Ljubljana 2002.

Prilavljalni odbor Turistovskega kluba "Skala"
v Ljubljani.

Začasna izkaznica

št. 12.

Za gosp. Bodina Metod

redni član dijak višje obrtne šole

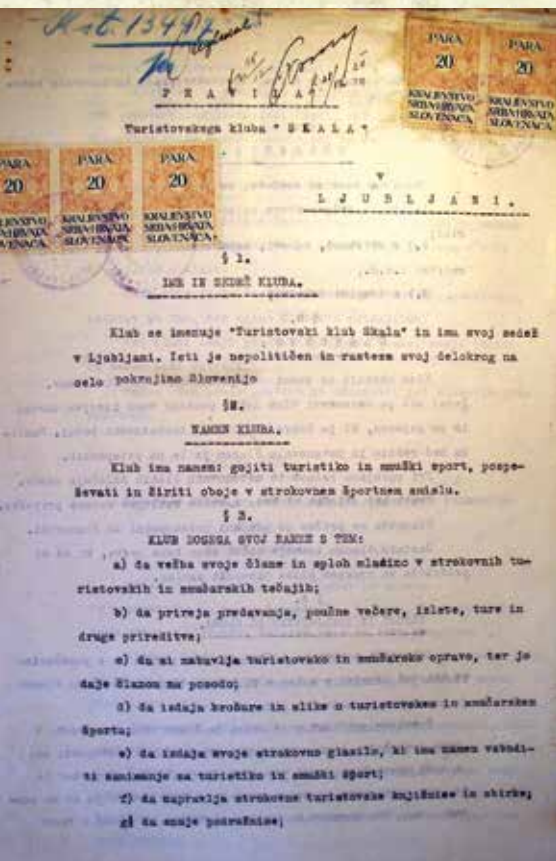
T. K. S.

Frano Zinke

t.č. predsednik

Laurenčič Jozef

t.č. tajnik

▲ Izkaznica pripravljalnega odbora.
Vir: Slovenski planinski muzej.

◀ Pravila TK Skala. (Vir: Arhiv Republike Slovenije, register društev, 3435 TK Skala Ljubljana.)

Skala elitna oziroma ekskluzivna avantgardna organizacija, v kateri je bilo članstvo čast – član pa ni mogel postati kdorkoli. Skalaši so izpostavili nova etična pravila in vrednote ter vplivali na ves nadaljnji razvoj slovenskega alpinizma in gornišstva.

Delo članov se je evidentiralo na tako imenovanih turnih kontrolnih polah, katerih namen je bil večplasten. Niso služile le zapisnikarskim potrebam, temveč so – ker so bile javno dostopne in vidne – vzbujale tekmovalni duh, stremenje k uspehu, bile so tudi neke vrste kadrovske pripomočke za organe in odseke kluba ter njegovih podružnic.² Zaradi strogih pogojev za sprejem in članstvo (moralno vedenje, aktivnost v klubu itd.) je šlo za dokaj maloštevilno organizacijo, ki je stremela h kakovosti. Za primerjavo: leta 1931 je npr. Slovensko planinsko društvo imelo okrog 10.000 članov, Skala s podružnicami pa le okrog 300.

»Biti skalaš je pomenilo človeka v gorah, na katerega si se lahko zanesel. Zato so bili skalaši načelni, včasih morda bolj, kot je bilo treba. Skalaštvo je pomenilo način življenja, ki je imel mnoge pozitivne vplive na duha in telo, kar v današnjem jeziku pomeni živeti običajno športno življenje, vendar ne vrhunsko ali celo asketsko. In vendar TK Skala ni stremel za elitizmom, temveč za prevlado kvalitete nad kvantiteto.«³

Ustanovitev sega v leto 1921, torej v čas kmalu po koncu prve svetovne vojne, ki je slovenskim deželam prinesel velike spremembe. Avstro-ogrska monarhija je razpadla in skupaj z drugimi narodi te večnacionalne države smo tudi Slovenci prešli v druge državne tvorbe.

Z vstopom v Državo Slovencev, Hrvatov in Srbov ter nato v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev (SHS, kasneje preimenovano v Kraljevino Jugoslavijo) je bilo slovensko etnično ozemlje vključeno v nove politične okvire, Rapalska pogodba in koroški plebiscit pa sta mladi državi odvzela precejšen del narodnostnega ozemlja. Posočje, Primorska in Notranjska ter nato Koroška so bili spričo višjih političnih interesov in sklepanja skrivnih kupčij izgubljeni za vrsto let, Koroška in Trst za vedno. Nova meja je globoko zarezala v slovenske gore, tako da so ostali Trenta, južna stran Triglava, Jalovca, Mojstrovke, Prisanka, Razorja, Mangart, Kanin, Krn, Bavški Grintavec, južna stran Bohinjsko-Tolminskih gorⁱⁱⁱ in severna stran Karavank zunaj naših meja.⁴

Spremembe, ki jih je prinesel konec vojne, so zajele vsa področja življenja – tudi slovensko planinstvo in njegovo krovno organizacijo, Slovensko planinsko društvo. Slovenski planinci so se vse od ustanovitve Slovenskega planinskega društva leta

ⁱⁱⁱ Bohinjsko-Tolminske gore – za katere je znano tudi domače bohinjsko ime Peči – je bolj ustrezno od nekdanjega poimenovanja Spodnje Bohinjske gore.

Glasom št. 10. Pam sporočamo, da se vsi
ustanovni občni zbor Turistovskega kluba
„Skala“ dne v predo na Srečnico 2. februarja
t. l. ob 9 uri dopoldne v Presernovi sobi restav.
racije „Novi Svet“ na gospodarski cesti.
Prosimo pravočasno in točno udeležbe!

Za pripravljalni odbor:

L. o. Tajnik.

L. i. predsednik.

Nekateri ustanovitelji in prvi člani TKS: Stanko Hudnik, France Rus – prvi tajnik TKS, Bine Umnik, Karleto Tauzher, Herbert Brandt, Stane Predalič, Pavle Lavrenčič, Jože Tomc - Čepko. Vir: Slovenski planinski muzej.

1893 predvsem borili za svoj obstoj, svoje naravne pravice in neovirano delovanje v slovenskih gorah nasproti nemškim planinskim društvom, predvsem proti pomemčevalnemu delovanju Alpenvereina.^{iv} SPD se je s koncem vojne znašlo v novih okoliščinah, ki jih ni bilo vajeno. Naenkrat sovražnika ni bilo več, posledično pa tudi ne glavnega vzgiba delovanja – narodnoobrambnega udejstvovanja. Slovensko planinsko društvo se je tako prva leta po vojni ukvarjalo v glavnem s popravilom poškodovanih koč in poti ter drugimi gospodarskimi problemi.^v Preobremenjeno s svojimi ekonomskimi nalogami, da bi zadovoljilo še tako zahtevnega planinca, pa se ni utegnilo posvetiti važni stvari: duševni vzgoji turista.^{vi}

Takšne razmere pa niso ustrezale mladini, ki je do vloge planinstva imela povsem drugačne nazore in stremjenja, sama hoja po nadelanih poteh ji ni več zadoščala, v gorah je videla predvsem športni izziv. Zahtevala je, naj se s strani SPD strma turistika oziroma alpinizem prizna kot enakopraven del planinskega udejstvovanja, kar pa je bilo za takratno vodstvo SPD nesprejemljivo.^{vii}

Trenja med novimi zamislimi mladih, ki so si želeli več zahtevnejšega obiskovanja gora, in predvojno miselnostjo veljakov v Slovenskem planinskem društvu so spodbudila dejavnosti mladine, ki so po zgledu nemških alpinistov^{viii} pripeljele do ustanavljanj neformalnih druščin,^{ix} katerih člani so skupaj hodili v hribe, plezali na Šancah na Ljubljanskem gradu in na Turncu pod Grmado, brali knjige in spise tujih alpinističnih klasikov. Končno je prišlo do ustanovitve Turistovskega kluba Skala.

Že leta 1919 je Jože Tomc - Čepko sklical ljubljansko in šišensko klapo na pripravljani sestanek, kjer so podrobneje pripravili društvena pravila za novo društvo, nov klub. Dne 29. novembra 1920 so bila nato klubska pravila predložena v registracijo Pokrajinski upravi oddelka za notranje zadeve Ljubljana.^x Ta jih je 4. januarja 1921 odobrila in s tem so bili izpolnjeni pogoji za ustanovitev kluba.

^{iv} Prvi poskus ustanovitve planinskega društva je bil na Slovenskem leta 1872 v Srednji vasi v Bohinju s Triglavskimi prijatelji. Ostalo pa je le pri poskusu, tako da je bilo prvo planinsko društvo ustanovljeno dve leti kasneje, ko je v Ljubljani nastala Kranjska sekcija Nemško-avstrijskega planinskega društva (imenovana po deželi Kranjski in ne po mestu Kranj). Do zadnjega desetletja 19. stoletja sta tako v slovenskih deželah delovali le dve nemški društvi (poleg prodornejšega Alpenvereina tudi strpnejši Avstrijski turistovski klub), ki sta na narodnostno slovenskem območju Alp postavljali svoje kočice in urejali svoja pota. Vir: Mikša, Peter; Ajlec, Kornelija: *Slovensko planinstvo*, str. 23 in 26.

^v V *Ilustriranem Slovencu*, 23. maja 1926, št. 21 je v članku ob petletnici Skale zapisano: »po zgledu nemške alpinistike«, kar pomeni obiskovanje visokih gora brez vodnikov in predvsem po nezavarovanih in neoznačenih poteh – to je na športni način.

^{vi} To so bile poleg šišenske klape, imenovane Gad, in ljubljanske oziroma Žabješke klape še družina Slovensko planinsko mladeniško društvo Triglav, ustanovljena že leta 1917, ter družbi Planinska lavina in Gojzarica. Kajzelj, Vladimir: Ustanovitev Turistovskega kluba Skala. V: *Planinski vestnik*, 1961, št. 8, str. 405–419. (V nadaljevanju: Kajzelj, V., Ustanovitev, str.) – Pleničar, Vladimir: Planinska lavina. Prispevek k našemu planinstvu. V: *Planinski vestnik* 1963, št. 5, str. 236. – Pretnar, Jože: Spomin na Adolfa Hudnika. V: *Planinski vestnik* 1963, št. 12, str. 641.

Vladimir Kajzelj (1905–1972): Vlado, sin piparja Bogumila in Mirkov starejši brat, zdravnik, skalaš, plezalec in smučar, član ene od ljubljanskih predskalaških »klap«; bil je med ustanovitelji TK Skala, še istega leta je 28. junija doživel v severni steni Turske gore nesrečo, v kateri mu je umrl soplezalec, 16-letni Karléto Tauzher. str. 87 Plezal je tudi s Klementom Jugom, po njegovi smrti pa se je posvetil smučanju. Bil je odličen smučar, izredno vztrajen in vzdržljiv tekač in spreten v alpski vožnji. Znan je bil po svojih nenavadno napornih turah, s katerimi je preizkušal svojo

voljo, energijo in vzdržljivost. V soboto, 10. aprila 1937, se je opoldne odpeljal iz Ljubljane do Mojstrane, šel v Krmo in s smučmi čez Bohinjska vratca v megli do Hribaric; čez noč je v dežju presmučal Zajezera do koč in v nedeljo čez Lopučnico prigaral do Komne, nato se je odpravil proti Voglu in pod Šijo, Rodico, Raskovcem in čez Črno prst v nedeljo zvečer prismočal v Bohinjsko Bistrico. To smuško veleturo je opravil v 31 urah in 30 minutah. Na poti je bil nepretrgoma poldrugi dan in poldrugo noč. Proti koncu podviga je imel v svoji skrajni izčrpanosti akustične halucinacije. Ko se je po turi v Bohinjski Bistrici ulegel v posteljo, je nekaj časa močno drgetal po vsem telesu kot bolnik pri malaričnem napadu. Dejanje – čeprav neobjavljeno – je vzbudilo občudovanje skalašev, obsojanje v domačih časnikih, v tujini pa pohvalno športno oceno: fenomenalno. Februarja 1957 je na smučeh prečil Pohorje od Slovenj Gradca do Maribora v 15 urah brez počitka. Njegovo vodilo je bilo: »Borbenost, vztrajnost, pogum, resnično tovarištvo, skromnost in nesebičnost naj bodo odlike vsakega pravega gornika.« (Kajzelj, V., Ustanovitev, str. 405. – Kajzelj, Vladimir: Prispevek zdravniškega stanu k razvoju našega alpinizma. V: *Zdravniški vestnik* 1963, str. 336. – Orel, Tine: +Dr. Vladimir Kajzelj. V: *Planinski vestnik* 1972, št. 11, str. 524. – Kajzelj, Mirko: Odlomki iz nenapisanih analov. V: *Planinski vestnik* 1979, št. 8, str. 529).

Klubske prostori na Gosposvetski cesti v Ljubljani.
Vir: Slovenski planinski muzej.

V začetku je bil znak kluba zelen monogram črk TKS na beli podlagi. Kot smučarski znak je ostal v uporabi še po letu 1922 (na fotografiji so skalaši v Kamniški Bistrici, zadaj Jože Kobilica), ko je bil uveden okrogel znak s planiko v slovenskih narodnih barvah. Vir: Slovenski planinski muzej.

Dne 23. januarja 1921⁹ je sledil pripravljalni sestanek za občni zbor, 2. februarja 1921¹⁰ pa tudi uradni ustanovni občni zbor TK Skala, ki je bil v Prešernovi sobi restavracije Novi svet na Gosposvetski ulici v Ljubljani (na mestu sedanjega hotela Lev).¹¹ Za prvega predsednika je bil izvoljen Drago Zorko, podpredsednik je postal Metod Badjura, tajnik pa France Rus, ki je tudi predlagal ime Skala.¹² Uporabili so izraz turistovski in ne alpinistični, čeprav jim je slednji že bil znan, a ta dva pojma takrat še nista bila razčiščena. Ta izraz so uporabljali v imenu kluba vse do leta 1940, ko so se preimenovali v Alpinistični klub Skala.¹³

Klub je tedaj štel 23 članov, večinoma dijakov, študentov in trgovskih pomočnikov, starih manj kot dvajset let¹⁴ – v ustanovnem odboru je bilo od osmih odbornikov šest dijakov¹⁵ – samega ustanovnega zbora pa se je udeležilo naslednjih šestnajst članov:¹⁶ ob predsedniku Dragu Zorku, podpredsedniku Metodu Badjuri in tajniku Francetu Rusu še Pavle Lavrenčič, Ivan Rožman,¹⁷ Stane Predalič, Stane Deu in Gojmir Pehani¹⁸ ter Maks Cimperman, Tone Škrajnar, Ante Beg, Albin Umnik, Vladimir Kajzelj, Saša Kovač in Pavel Pavc, poleg njih pa verjetno tudi Jože Tomc, eden prvih pobudnikov ustanovitve.¹⁹

Sami sebe so v začetku imenovali skalarji, beseda skalaš je prišla v uporabo šele leta 1923.²⁰ Skalaši so z alpinizmom dejansko začeli iz nič, saj skoraj niso imeli povezave s predhodniki te dejavnosti na Slovenskem. Sklenili so sistematično nadaljevati alpinistično delo prvih redkih protagonistov pred njimi – Valentina Staniča v začetku 19. stoletja, kasneje Franceta Kadilnika, dr. Juliusa Kugyja, dr. Henrika Tume in Franceta Setničarja,^{vii} predvsem pa predvojne plezalne družine Dren, ki je že plezala samostojno, brez vodnikov, ter gojila tudi zimsko turistiko, smučanje in fotografijo. Neprekinjene alpinistične tradicije na Slovenskem pred tem ni bilo, zato lahko Skalo štejemo za začetnico organiziranega slovenskega alpinizma.

vii France Kadilnik (1825–1908), trgovec, ki se je še pred prvimi organiziranimi nemškimi planinci pri nas ukvarjal s planinstvom, takrat pravzaprav alpinizmom. Leta 1866 je bil prvič na Triglavu, ko pot nanj še ni bila skoraj nič zavarovana, leta 1867 je sam priplezal na Kočno. Že prileten se je okrog leta 1900 povzpel na Veliki Klek. Za planinsko kočjo na Golici (po njem imenovana Kadilnikova) je daroval skoraj vse svoje prihranke. Julius Kugy (1858–1944), slovenskega rodu, nemško vzgojen, veletrgovec iz Trsta, eden najboljših planinskih pisateljev. Sistematično je prehodil in preplezal Julijske Alpe in z umetniško besedo predstavil njihove lepote in domače gorske vodnike vsemu svetu. Popularno imenovan *poet* ali celo *kralj Julijskih Alp*. Napisal je knjige *Delo, glasha in gore* (Založba Obzorja, Maribor 1966), *Iz življenja gornika* (1968), *Iz minulih dni* (1971), *Julijske Alpe v podobi* (1971), *Pet stoletij Triglava* (1973), *Božanski smehljaj Monte Rose* (1976) in *Anton Ojcingar, življenje gorskega vodnika* (1977).

France Setničar (1875–1945), primorski duhovnik in alpinist, »eden najdrznejših in najvztrajnejših zimskih turistov, ki orje ledino v zimski turistiki, a nima niti vodnika niti tovariša. Zaželel si je videti Triglav v vsakem mesecu, kako spreminja svoje obličje.« (PV 1913 in Evgen Lovšin) Od leta 1910 je obiskoval vrh Triglava tudi v vseh zimskih mesecih. Na njem je bil 60-krat, večinoma brez spremljevalca. Bil je izredno vztrajen hodec, vsak prosti dan je hodil do skrajne meje *visokosti in daljine*.

Razvitje prapora jeseniških skalašev na Triglavu, 7. septembra 1924; tedaj je državna meja med Italijo in Kraljevino SHS (ki se je leta 1929 preimenovala v Kraljevino Jugoslavijo) potekala čez vrh Triglava, tik za Aljaževim stolpom. Z leve stojijo Janko Ravnik z ženo, Joža Čop, kumica prapora Minca Rabič, desno praporščak Albin Čop (slabo viden), duhovnik Franc Pečarič, Matevž Frelj in drugi. Vir: Slovenski planinski muzej.

T. K. "SKALA" PODRUŽNICA JESENICE.

3 leto. Leto 192*6*

IZKAZNICA

za gosp. *lop JOZE*
sov. del. - pos. - ženske

Thomas redni član T. K. S.
Boislegg

č. predsednik. č. blagajnik.

Izkaznica TK Skala. Vir: Slovenski planinski muzej.

Nekateri žigi in znaki osrednjega kluba ter podružnic.
Vir: Slovenski planinski muzej.

*Turistovski klub »Skala«
podružnica na Jesenicah*

**Šmuški odsek T. K. „Skale“
podr. na JESENICAH**

**TURISTOVSKI KLUB
„SKALA“**

*** KNJIŽNICA ***
Turistovskega kluba „SKALA“ v Ljubljani

Štev. **26**

**TURISTOVSKI KLUB „SKALA“
v LJUBLJANI**
Kvalifikacijska komisija

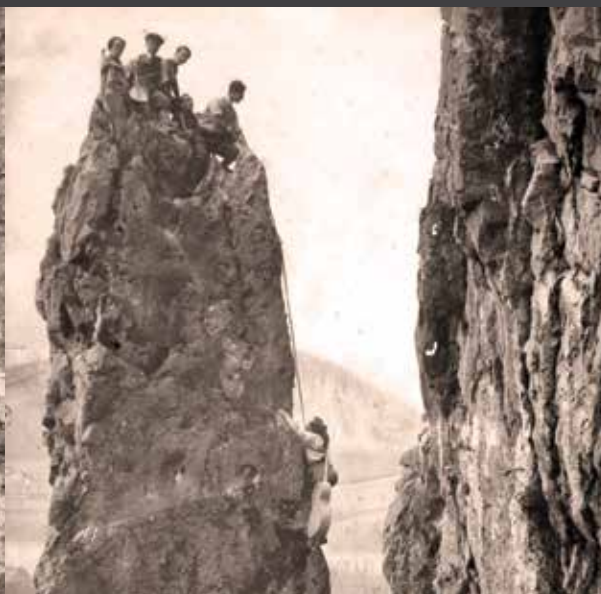
**TURISTOVSKI KLUB
„SKALA“
V LJUBLJANI**

**TURISTOVSKI KLUB „SKALA“
= v LJUBLJANI =
Alpinistični odsek**

**TURISTOVSKI KLUB
„SKALA“
V LJUBLJANI**
PISARNA HOTEL - TIVOLI
BRZOLJANI: SKALA - TIVOLI
ČISTOVIRI BRČUN ST. 12411
Štev.: **13 14 15**

Skalaši na vrhu Triglava ob Aljaževem stolpu. Levo spredaj stoji jeseniški predsednik Miha Čop. Vir: Slovenski planinski muzej.

Prvo uradno in širše organizirano alpinistično šolo s predavanji oz. teoretičnim delom, praktičnimi vajami v raznih načinih plezanja na Turncu pod Grmado in absolviranjem s plezalnimi turami v Julijskih in Savinjskih Alpah so skalaši izvedli leta 1935. Trajala je od januarja do avgusta. Plezalne vaje pa so že pred uradno ustanovitvijo kluba imeli na Turncu (foto iz leta 1920). Vir: Slovenski planinski muzej.

▲ Prapor TK Skala. Vir: Slovenski planinski muzej.

► Prva plezalna vaja v Žagani peči v Kamniški Bistrici, 1923. (od leve Vladimir Topolovec, Janez Kanoni, Tone Škrajnar - Ta lep, Herbert Brandt) Vir: Slovenski planinski muzej.

► Ob ustanovitvi savinjske podružnice v Lučah, 1931. V sredini predsednik TK Skala Janko Ravnik, levo ob njem prvi predsednik nove podružnice Lojze Žumer. Vir: Slovenski planinski muzej.

▲ Tomaž Godec, odličen smučar, član bohinjske podružnice. Vir: Slovenski planinski muzej.

Predsedniki kluba so bili: Drago Zorko leta 1921, Metod Badjura (kandidat) leta 1921, Stanko Tominec 1921–1922,^{viii} Janko Ravnik med letoma 1923 in 1933,

^{viii} Na ustanovnem občnem zboru je bil za predsednika predlagan Metod Badjura, vendar tega ni sprejel, zato je bil na to mesto izvoljen Drago Zorko, Badjura pa je postal podpredsednik (Škerlak, Zgodovina, PV 1961, št. 8, str. 366. – Škerlak, Vladimir: Stane Tominec, Drago Zorko in zgodovina Skale. V: *Planinski vestnik* 2000, št. 1, str. 36). Zorko, rojen leta 1902, je bil dijak trgovske akademije, leta 1917 ustanovitelj Slovenskega planinskega mladeniškega društva Triglav (Kajzelj, V., Ustanovitev, str. 407), sodeloval je pri pripravah na ustanovitev TK Skala in imel prvo idejno predavanje *O bistvu pojma alpinizma*. Skrbel je tudi, da je skalaška knjižnica dobivala alpinistično literaturo s popustom. Klub je po njegovem nasvetu organiziral plezalni tečaj v Turncu pod šmarnogorsko Grmado (poznali so ga že drenovci), v tedniku *Sport* pa je bil objavljen članek o njem (Joca, V.: Plezalni teren Turnc. V: *Sport*, letnik 2, št. 42, 14. oktober 1921, str. 324). Prvo leto je bilo tamkaj kar 160 obiskov.

Skalaši so bili mladi in neučakani, želeli so še več. Po nesoglasjih je Zorko odstopil. Za novega predsednika je bil izvoljen študent prava Stanko Tominec. Ugotavljal je, kaj je bistveno za delo TK Skala, kako to doseči, pa je bilo še vedno odvisno od začetnih težav. Predsedoval je do prvega rednega občnega zbora v marcu 1922. Tudi potem je sodeloval pri delu kluba, dokler ni bil leta 1925 službeno premeščen v Beograd.

Mirko Kajzelj (1908–1986), sin piparja Bogumila in Vladimirjev mlajši brat, zdravnik ter skalaš. Plezati je začel v gimnaziji, največ s Herbertom Drofenikom po Kamniško-Savinjskih in Julijskih Alpah; oba z bratom sta se precej ukvarjala tudi z zimskim alpinizmom in smučanjem. Leta 1925 je novoustanovljeni plezalni odsek TK Skala dal pobudo za plezalni vodnik *Naš alpinizem*. Načelnik odseka je bil Kajzelj in je kot glavni urednik med študijem v Gradcu natančno pregledal tudi tujo literaturo o naših gorah, pripravil zgodovinski *Pregled našega alpinizma*. Izredno skrbno je uskladił opise in drugo gradivo ter vse pripravil za tisk; Drofenik, študent arhitekture, pa odlične ilustracije – številne skice sten z vrisanimi smermi in detajlnimi zemljevidi. *Naš alpinizem*, ki je izšel leta 1932 (ponatis: Državna založba Slovenije, 1982), je izčrpen in kulturno bogat ter presega obi-

čajne plezalne vodnike in je med najpomembnejšimi kulturnimi dejanji našega predvojnega alpinizma. Kajzelj je bil prvotni igralec v prvem slovenskem filmu, vendar se je julija 1929 ponesrečil med plezanjem v Zadnjem Prisojniku, zato snemanja z njim niso mogli nadaljevati, dolgi metri filma z njim so odpadli, nadomestil pa ga je skalaš Miha Potočnik. Leta 1935 je kot predsednik nasledil Janka Ravnika. Že pred tem je po gradnji Skalaškega doma na Voglu nastal velik dolg, ki ga je bilo v času svetovne gospodarske krize nemogoče hitro vrniti. Kajzelj je bil bolj mirne narave in kot zdravnik zelo zaposlen, za reševanje tako hudih težav pa je klub potreboval kar najboljšega organizatorja in finančnega strokovnjaka, ki bi ga rešil težav. (Kajzelj, Mirko: 40 let Skale. V: *Planinski vestnik* 1961, št. 8, str. 403. – Kajzelj, Mirko: Ob 50-letnici ustanovitve AK Skala. V: *Planinski vestnik* 1971, št. 3, str. 97. – Kajzelj, Mirko: Odlomki iz nenapisanih analov: Spomini iz prvih časov našega alpinizma. V: *Planinski vestnik* 1979, št. 4, str. 203; št. 5, str. 298; št. 6, str. 403; št. 7, str. 461; št. 8, str. 525. – Stojin, Tone: Gore, medicina, skalaštvo so velike, mogočne stvari. V: *Planinski vestnik* 1986, št. 6, str. 278)

Janko Ravnik (1891–1982), pianist, skladatelj in glasbeni pedagog, fotograf, filmski režiser, skalaš in turni smučar. Glasbo je študiral v Ljubljani in Pragi, deloval je v Operi in na Akademiji za glasbo. Leta 1931 je posnel prvi slovenski celovečerni film *V kraljestvu Zlatoroga* – bil je soavtor scenarija, režiser in snemalec. Njegovi so dokumentarni filmi o ljubljanski proslavi ob 120. obletnici Ilirskih provinc in odkritju Napoleonovega spomenika v Ljubljani, o kajakaštvu in Cerkniškem jezeru. Bil je navdušen skalaš in turni smučar in je uspešno predsedoval TK Skala kar deset let in še zadnji dve leti, ko je bil častni predsednik kluba. Vse člane je navduševal za gore in kulturno delo in je imel kot estet izredno velik ugled. Pod njegovim vodstvom je fotografski odsek prispeval velik delež k razvoju planinske fotografije in organiziral snemanje prvega slovenskega filma. Leta 1980 je pri založbi Obzorja Maribor izdal svoje izbrane fotografije v knjigi *Odsevi in obličja*, uvod in besedilo je napisal Marijan Lipovšek, prav tako skalaš in glasbenik, ki ga je že pred leti predstavil v najlepši luči. (Lipovšek, Marijan: O človeku, ki je vse življenje iskal lepoto. V: *Planinski vestnik* 1966, št. 9, str. 403) Vir: Slovenski planinski muzej.

Jeseniška skalaša Matevž Frelih in Karel Korenini na Škrnatarici leta 1936. Vir: Slovenski planinski muzej.

Razigrani Skalaši na plezalni turi v Triglavski severni steni (zadaj stoji jeseniški starosta Miha Čop, ob njem sedi šaljivi Joža Čop, k njemu pa se sklanja Miha Potočnik). Vir: Slovenski planinski muzej.

Mirko Kajzelj leta 1934, Franjo Vilhar med letoma 1935 in 1937,^{ix} Matija Žumer 1937–1940 in ponovno Janko Ravnik leta 1940 in 1941, ki je takrat postal častni predsednik, njegov namestnik pa je bil Vladimir Škerlak.²¹

Usmeritev

Stanko Tominec, drugi predsednik Turistovskega kluba Skale, je videl Slovensko planinsko društvo kot gospodarsko, Skalo pa kot vzgojno organizacijo. Klub naj bi nudil članom alpinistično izobrazbo ter jih vzgojil v dobre turiste in smučarje. Toda sistematično izobraževanje članov, zlasti novincev, je postalo glavna dejavnost kluba šele v zadnjih letih pred drugo svetovno vojno.²²

Vladimir Kajzelj se spominja razlogov za ustanovitvev TK Skale: »Sklenili smo sistematično nadaljevati delo dr. Kugyja in dr. Tume, ki sta plezala še z vodniki, ter prve organizirane slovenske plezalne družbe »Dren«, katere člani Bogumil Brinšek, Pavel Kunaver, Josip Kunaver, Rudolf Badjura, Ivan Michler, Ivan Tavčar, Ivan Kovač in Ivan Bitenc so plezali že samostojno in gojili tudi zimsko turistiko ter smučanje.«²³

Skalaši so svoje društvo pojmovali kot izrazito vzgojno organizacijo. V klubskih pravilih so si med drugim zadali naloge »gojiti turistiko in smučski šport, pospeševati in širiti oboje v strokovnem športnem smislu [...] vežbati svoje člane in sploh mladino v strokovnih turistovskih in smučarskih tečajih, prirejati predavanja, tečaje, izlete in ture [...]«²⁴

^{ix} Franjo Vilhar je bil nekoliko starejši, izredno sposoben in izkušen finančni strokovnjak, ki se je vključil v TK Skala že pred letom 1930. Bil je ljubitelj gorskega sveta in eden od tistih posameznikov, ki se žrtvujejo za organizacijsko delo. Sprva je bil delegat kluba v pogajanjih s SPD, med katerimi je bil deležen manj prijaznega sprejema starejše generacije društva, ki je v njem videla nasprotnika. Od maja 1931 do aprila 1935 je bil podpredsednik, do pomladi 1937 pa predsednik kluba. Opraviti je moral dosti takega dela, ki je bilo težko, tudi mučno, za katerega pa še nihče ni žel slave. Tako je bil v začetku leta 1932 načelnik filmskega odseka in je moral skrbeti za redno poslovanje s skalaškim filmom, ni pa imel možnosti, da bi se pečal le z gospodarsko platjo tega dela, temveč je položaj zahteval od njega, da rešuje tudi kočljivejša vprašanja. Takšne naloge so ga čakale tudi kot predsednika. Kljub vsemu temu pa je imel toliko ljubezni do kluba, da je predaval tudi v prvi organizirani alpinistični šoli. Po vojni je deloval v Planinskem društvu Laško in postavil na noge tamkajšnjo pivovarno. (Ob grobu Franja Vilharja. V: *Planinski vestnik* 1965, št. 1, str. 31).

Miha Potočnik v kaminih Triglava. Največ je vredno in tehta največ – skalaši so izoblikovali *lik alpinista, lik gornika*, ki še danes mnogim ljudem služi kot vzor in bo tak tudi ostal. Tovariški odnosi ne glede na poreklo, poklic in premoženje, medsebojno spoštovanje, skromnost, odgovornost, srčna kultura, odkritosrčen značaj, natančnost pri sprejemanju in opravljanju dolžnosti, pogum in požrtvovalnost v najbolj zapletenih in nevarnih položajih so stvari, zaradi katerih bodo skalaši najdalj živeli v našem izročilu. (Potočnik, Miha: Ob skalaškem jubileju. V: *Planinski vestnik* 1961, št. 8, str. 361. (V nadaljevanju: Potočnik, Ob jubileju, str. 361). Potočnik (1907–1995),

pravnik, se je v TK Skala vključil leta 1925 (vzpon na Grossglockner), zlasti aktivno pa po zaključenem študiju leta 1933. Nanj sta vplivala prijatelja in soplezalca Joža Čop in Stanko Tominšek, pa tudi Klement Jug. Sprva je načeloval jeseniški podružnici TK Skala, nato v letih 1952–1965 Gorski reševalni službi pri PZS. Med letoma 1965 in 1979 je predsedoval PZS, kjer je slovenski alpinizem usmeril v tujino z odpravami v Himalajo in druga najvišja gorstva na vseh celinah. Slovenski alpinizem se je v njegovem času postavil ob bok alpinističnih velesil. (Mikša, Ajlec, *Slovensko planinstvo*, str. 151.) Vir: Slovenski planinski muzej.

Vladimir Škerlak tako pravi: »Tudi o narodnoobrambnem delu ni mogoče govoriti kot o nečem, kar je bilo značilno samo za SPD. Skala je namreč to delo nadaljevala, le v drugi obliki. Pod Avstrijo je bilo treba reševati gore pred Nemci z nadelavo poti in graditvijo koč. To delo je opravilo SPD in mu zato nihče ne odreka priznanja. Po prvi svetovni vojni je bilo treba reševati gore z osvajanjem sten. To so opravili skalaši in njihova požrtvovalnost. Pomen teh vzponov z narodnega stališča bi morali priznati tudi gorniki takratnega starejšega rodu.«²⁵

Novo, skalaško obdobje, je pomenilo pravi začetek alpinističnega življenja. Povojna generacija mladih študentov, navdušenih nad gorami in stenami, je želela, da se alpinizem razvije tudi pri nas. Za cilj so si postavili gojenje plezalstva, zimskega alpinizma ter smučanja. Organizacijsko so imeli poleg osrednjega kluba v Ljubljani tudi podružnice v Bohinju, na Jesenicah in v Lučah. V klubu so imeli različne odseke, med drugim smučarski, tehnični, rešilni, izletniški, fotoamaterski, publicistični in celo damski odsek.²⁶

Pogoji za sprejem v klub so bili strogi, saj je kandidat za člana najprej moral prestati poskusno dobo in predložiti garancijska podpisa dveh starejših članov. V tem pripravljalnem obdobju, ki je sprva trajalo tri, nato pa šest mesecev, se je vsak kandidat za plezalca ali smučarja moral izkazati kot vesten, resen in dejaven član. To je naredil s tako imenovano alpinistično kvalifikacijo. Vsi člani so izpolnjevali turne kontrolne pole, v katerih so morale biti zabeležene najmanj tri plezalne ture letno. Ena od nalog kluba je bila izgrajevanje članov v alpinistično oziroma gorniško osebnost.²⁷ V ospredje so postavljali človeka – alpinista, kasneje gornika. Biti član Skale je bila čast, skalaštvo pa način življenja. Med tovariši, kot so se med seboj imenovali, se je razvila močna pripadnost klubu, disciplina in ponos na vse uspehe; medsebojna tekmovalnost in želja po rekordih pa sta pripomogli k vedno večjim dosežkom. Pravega skalaša so odlikovali ljubezen do narave, idealizem, skromnost, neupogljiv značaj, načelnost, tovarštvo in iskrenost; v stenah pa pogum, neustrašnost, železna volja, preizkušanje moči in vzdržljivosti. Spoštovali so planinsko tradicijo in etiko, zato sta bila neprimerno vedenje in nedelavnost kaznovana z izključitvijo iz kluba. Če so ugotovili, da nek član ni aktiven, je dobil pismo, naj vrne člansko legitimacijo in znak, ker so ga črtali iz kluba.

V času delovanja TK Skale so bili priljubljeni razpoznavni klubski znaki v obliki našitkov na oblačilih in pokrivalih, pa tudi klubske zastave oziroma prapori. Tudi TK Skala si je že marca 1922 omislil svoj znak. V začetku je bil to zelen monogram črk TKS na beli podlagi, ki ga je oblikoval Henrik Pardubsky.²⁸ Kot smučarski znak je ostal v uporabi še po letu 1922, ko je bil uveden okrogel znak s planiko na ozadju v beli, rdeči in modri barvi – v slovenskih narodnih barvah – slikarja Valentina Hodnika.²⁹

Kljub nekaterim nesporazumom in različnim idejnim pogledom predvsem v prvih letih delovanja je Skala kasneje dobro sodelovala z »bratskim društvom SPD«,³⁰ s katerim »stoji v najlepših odnošajih in v stvarni vzajemnosti,«³¹ večina skalašev pa je bila članov SPD.³² TK Skala je »oficijalno priznal SPD za svojo matico«³³ in sklenil, da »v slučaju razpusta kluba pripade vse njegovo premoženje Slovenskemu planinskemu društvu.«³⁴

Skalaši so vplivali na reorganizacijo SPD, zlasti po letu 1931, ko je predsednik društva postal Skali naklonjen Jože Pretnar. Če je SPD vsaj v začetku z gradnjami in potmi gore prilagajalo ljudem, pa je Skala z vzgojo članov v zavedne in vzorne obiskovalce gora delala ravno obratno. Stike so imeli tudi s tujimi alpinističnimi klubi in organizacijami, leta 1931 so bili sprejeti v Zvezo planinskih društev Jugoslavije.³⁵

Najvidnejši plezalci medvojnega obdobja, (z leve): Stane Tominšek, Joža Čop in Miha Potočnik novembra 1958, ko sta tudi prvi in tretji dobila zlati znak PZS. Vir: Slovenski planinski muzej.

Stane Tominšek (1895–1961), sin Josipa Tominška, predsednika SPD. Pravnik, odličen alpinist in fotoamater-alpinist, je gore spoznal že v otroških letih. Kot skalaš se je priključil jeseniški podružnici TK Skala – zaradi dobre prijateljske družbe – in največ plezal z Jožo Čopom in Miho Potočnikom. Z Miro Marko Debelakovo je 5. in 6. septembra 1926 na klasičen način in skoraj brez plezalnih pripomočkov – s 50-metrsko konopljeno vrvjo in z obema nahrbtnikoma na težjih mestih – kot drugi v navezi preplezal severno steno Špika v Direktni smeri. O tem prvovrstnem alpinističnem dejanju je »šel glas daleč po svetu,« saj je bila to prva izredna mednarodna uveljavitev slovenskih plezalcev – v steni, ki ji niso bili kos tudi znani tuji plezalci. Bil je miren in požrtvovalen. Z Debelakovo potem nista več dosti plezala, vendar se kot prijatelja nista razšla (kot je bilo neosnovano navrženo pred nekaj leti). Po nesreči Eda Deržaja leta 1927 jo je branil pred vsemi neupravičenimi očitki. Potem ko je Joža Čop leta 1953 prejel zlati znak PZS in sta ga leta 1958 dobila tudi Potočnik in Tominšek, je planinski zgodovinar Stanko Hribar pritaknil njihovi navezi ime »zlata naveza«, to poimenovanje je za njim povzel Evgen Lovšin in se je kmalu prijelo. (Potočnik, Miha; Lovšin, Evgen: Dva nekrologa dr. Stanetu Tominšku. V: *Planinski vestnik* 1961, št. 11, str. 609. – Hribar, Stanko: Planinska družina Tominškov. Dr. Stane Tominšek. V: *Planinski vestnik* 1963, št. 11, str. 577. – Tominšek, Teodor: *Trije Tominški planinci*. Planinska zveza Slovenije, Ljubljana 1981, str. 61.)

»Kadar nosi član klubov znak, se mora dostojno vesti, klubovi časti primerno.« (Pravila TKS³⁶)

»Klub ima namen: gojiti in širiti turistikó v vseh panogah.« (Pravila TKS³⁷)

»'Skalaš' je danes častno ime zavednega, pogumnega, v vdanosti visokim idejam planinstva in naroda brezkompromisnega, ináče človečansko navdahnjenega planinca; v tej skupnosti stojita in se borita, medsebojno oprta, 'Skala' in 'SPD'. Leta 1921, ko so 2. februarja v Ljubljani borbeni mladci – kmalu so bile med njimi tudi mladenke – ustanovili tedaj 'turistični' klub Skala, je imel njih nastop navidezno (ker je bil zelo viden) značaj borbe, nasprotstva, opozicije proti dotedanjim 'hribolažcem', ki jim je bilo – tako se jim je očitalo – planinstvo le epizoda, ne pa namen. Skala je v planinstvu uvajala in udejstvovala ter pripoznala naravnost dosledno strokovnost. Končno se je pokazalo, da so elementi, ravno glavni pojmi te strokovnosti, bili domači tudi že v starem planinstvu vsaj v značilnih pojavih, dasi nikakor ne sestavno v pojmovanju planinstva samega; kmalu so se srečali predniki in nasledniki na skupni črti – kdor ni mogel ali hotel slediti, je pač zaostal!« Dr. Josip Tominšek, glavni urednik *Planinskega vestnika* med letoma 1908 in 1941.³⁸

◀ Miha Čop (1888–1938), dolgoletni predsednik jeseniške podružnice TKS, znan tudi po izjavi po preplezani Slovenski smeri v Steni pri svojih petdesetih letih: »Samga sebe obrajtam.« Posebej je podpiral vzgojo alpskih smučarjev. Vir: Slovenski planinski muzej.

▶ Joža Čop (1893–1975), osrednja osebnost med plezanci in gorskimi reševalci. Plezati je začel leta 1921. Že naslednje leto je skupaj z Janezom Kvedrom, Klementom Jugom in Lojzetom Volkarjem preplezal Triglavsko severno steno po Slovenski smeri. Leta 1927 je začel plezati skupaj z Miho Potočnikom in Stankom Tominškom. Čop se je v nekaj letih razvil v enega vodilnih alpinistov pri nas. V slovenskih stenah je preplezal okrog 25 prvenstvenih smeri, med katerimi je vsekakor najbolj znan vzpon po Centralnem stebru v Triglavu (danes znan kot Čopov steber), ki ga je leta 1945 preplezal v navezi s Pavlo Jesih. Takrat je bil star že 52 let. Plezal je večinoma v Julijcih pa tudi v Zahodnih Alpah, Durmitorju in albanskih gorah, najraje pa v Triglavski severni steni (več kot 300-krat). Bil je dolgoletni odbornik ter v letih od 1938 do 1940 tudi predsednik jeseniške podružnice Turistovskega kluba Skala. Kasneje je bil odbornik jeseniškega planinskega društva in postaje GRS. Kot plezalec in igralec je nastopal v filmih *V kraljestvu Zlatoroga* in *Triglavske strmine*. Vir: Slovenski planinski muzej.

Podružnice

Eno osnovnih poslanstev Turistovskega kluba Skala je bilo širjenje skalaške misli po vsej Sloveniji.

Po nastanku kluba in sistematičnem ukvarjanju njegovih članov z alpinizmom in smučanjem ter spodbujanjem in učenjem podmladka v Ljubljani se je navdušenje preneslo tudi v druga mesta. Skala je začela ustanavljati tudi podružnice. Leta 1922, eno leto po ustanovitvi TK Skala v Ljubljani, so v Bohinjski Bistrici ustanovili prvo podružnico – bohinjsko, ki je svoje delovanje usmerila predvsem na zimsko udejstvovanje v smučanju, v razvoj sankastva, smučarskih tekov in skokov, skušala pa je organizirati tudi celoten tujski promet v Bohinju. Pobudo zanjo je dal Janko Ravnik. Ustanovljena je bila 17. septembra. Različni dejavniki so povzročili, da se je podružnica obdržala komaj leto dni in večina članov se je priključila konec leta 1923 ustanovljeni jeseniški podružnici.³⁹

Jeseniška podružnica TK Skale je bila ustanovljena 16. decembra 1923; bila je zelo dejavna in številčna, saj je k njej že v začetku pristopilo 63 članov, naslednje leto jih je bilo že 118.⁴⁰ Takoj so zaživel plezalni, zimskošportni, fotoamaterski in reševalni odsek, kasneje tudi mladinski. Njihove sankaste tekme od Sv. Križa (sedanja Planina pod Golico) v dolino so postale tradicionalne, organizirali pa so tudi tekme v smuku in slalomu. Med skalaši jeseniške podružnice je bilo veliko odličnih plezalcev, gorskih reševalcev, smučarjev, sankarjev in fotografov. Razvoj alpskega smučanja do današnje kvalitete in razširjenosti je velika zasluga jeseniških skalašev. Imeli so odlično organizirano in izkušeno reševalno moštvo, prednjačili so v zimskem alpinizmu. Jeseniška podružnica je z leti postajala vedno močnejša, tako v dejavnostih kot številu članov. Iz nje so izšli nekateri najbolj znani skalaši alpinisti: Joža Čop, Stanko Tomišek (sicer Ljubljčan, a včlanjen v jeseniško podružnico), Miha Potočnik, Matevž Frelj, Uroš Župančič, Miha Arih in drugi. Opravili so veliko zelo težkih prvenstvenih vzponov v stenah Julijskih Alp, najbolj znane so njihove smeri v Triglavski severni steni, stenah Jalovca, Široke peči, Mojstrovke, Škrlatice in druge. Prav tako je iz jeseniške podružnice izšlo veliko alpskih smučarjev tekmovalcev, med katerimi je bilo vrsto let precej državnih in slovenskih prvakov (Hubert Heim, Erika Heim, Ciril Praček, Stane Koblar in drugi).⁴¹ Dolga leta ji je načeloval Miha Čop.

Najkasneje je nastala savinjska podružnica s sedežem v Lučah in z glavnim delokrogom v Savinjskih Alpah. Pobudo zanjo je dal Jože Prislan, ustanovljena pa je bila v nedeljo, 3. maja 1931, kot Savinjska podružnica Turistovskega kluba Skala v Lučah.⁴² Prvi načelnik je bil Lojze Žumer. Ob tem so takoj organizirali tudi ustanovitev reševalne skupine. Leta 1934 so sedež podružnice prestavili v Celje.⁴³

Po vzoru nastalih podružnic v Bohinju, na Jesenicah in v Lučah so nekateri člani Skale ali njeni simpatizerji poskušali tudi v svojih krajih bivanja ustanoviti podružnice. Podružnica v Trzinu je bila samo želja, enako velja za Bled, Kranjsko Goro in Kranj, v Mariboru je že leta 1926 obstajal Turistični krožek Skala,⁴⁴ ki pa mu še ni sledil nastanek podružnice. S Kamnikom je bilo resneje. Tam je že nastal plezalni odsek, ki naj bi prerasel v podružnico, a so plezalci razen glavnega pobudnika Pavleta Kemperla prenehali s plezanjem in načrti za ustanovitev podružnice so bili opuščeni.

Seznam predavateljev za posamezne teme so še prilagajali. Brezplačna alpinistična šola je bila izredno dobro obiskana. Prva predavanja so presegla vsa pričakovanja

Plezalniki Jože Čopa. Vir: Slovenski planinski muzej.

Dereze, imenovane "ekenštajnerice", s katerimi so si pomagali pri zimskih vzponih. Vir: Slovenski planinski muzej.

Klin Pavle Jesih. Vir: Slovenski planinski muzej.

Klin Klementa Juga. Vir: Slovenski planinski muzej.

Zidni kavelj Alojza De Reggija s katerim si je pomagal pri plezanju. Smrtno se je ponesrečil 7. novembra 1926 pri plezanju na Turncu pod Grmado. Vir: Slovenski planinski muzej.

in so bili predavatelji povabljeni, naj svoje predavanje priredijo za objavo v *Planinskem vestniku*.⁴⁵

Avtorje zanimivih tem je Slovensko planinsko društvo povabilo, naj svoja predavanja na kratko ponovijo na ljubljanski radio-oddajni postaji, kjer so bila poleg drugih planinskih tem na vrsti od začetka maja do konca septembra ob petkih od 20.00h do 20.10.⁴⁶

Nekateri od njih so svoja predavanja pripravljali za skalaški zbornik z naslovom *Brez stezjá*, za katerega so bili predvideni članki s področja ideologije in zgodovine Skale, žal pa je tudi ta načrt prehitela vojna.⁴⁷

V zadnjih dveh letih, 1940 in 1941, so bili glavni predavatelji: Miloš Krofta in Vladimir Škerlak (ideologija, zgodovina in organizacija), Ciril Kraigher (smučanje), Miha Bizjak (zimski alpinizem), Egon Planinšek (estetika v fotografiji), Hana Škerlak (fotografski aparat), Bogdan Jordan (orientacija in branje zemljevidov), Anka Tuma (rastlinstvo naših Alp), Ivan Gartner in Emil Babinek (oprema), Bogdan Breclj (prva pomoč in reševanje v gorah), predavateljev pa je bilo še več.⁴⁸

Alpinizem

Vodilo *Kjer je volja, tam je pot*,^x ki je tedaj vladalo v Evropi, je navduševalo tudi slovenske mlade plezalce in se je prav tako zasedlo v Skali, ki je v obdobju svojega obstoja združevala veliko večino tedanjih najboljših slovenskih alpinistov. Skalaši so načrtno preplezali večino sten in grebenov v domačih gorah – najprej so ponavljali vse že obstoječe stare smeri, ki so jih po večini preplezali tujci, nato so dodajali svoje, plezali pa so tudi v tujih gorstvih. Iskali so nove, še nepreplezane smeri v stenah in nove pristope na vrhove; mnogo smeri še danes nosi njihova imena. Pomembna vzgiba sta bila domoljubje in tekmovalnost, saj so močno občutili avstrijsko-bavarsko pa tudi italijansko konkurenco v slovenskih gorah; slovenske stene so hoteli preplezati v imenu celotne slovenske narodne skupnosti, zato jih je prizadelo, če je tuja naveza pri nas preplezala prvenstveno smer.

Z uvedbo sistematičnega dela in moderne plezalne tehnike so postavili trdne temelje za vrhunska dejanja slovenskega alpinizma po drugi svetovni vojni. Dosežki so še večji, če upoštevamo, da so jih ustvarili z dokaj preprosto opremo – na začetku zgolj z vrvjo in cepinom, sprva kar bosi ali v nogavicah. Poleg letnega so gojili tudi zimski alpinizem. Organizirali so plezalne šole, tečaje in predavanja, člani so morali svoja alpinistična, smučarska in druga skalaška dejanja dokazovati z izpolnjevanjem turnih kontrolnih pol, vodili so knjige plezalnih vzponov. »Skala« si je posebno stavila v načrt, da po vseh možnostih vzgojuje člane v umne alpiniste, to je da jim dviga čut za samostojno gibanje v gorski naravi, jih vešča tehnično, hkrati pa, da pri izvedbi svojih nalog izloča vsake kvarne vpliv športa na človeka. Tako se od članov zahtevajo tudi kvalificirane ture, to se pravi: v še neznane ali vsaj malo znane predele naših planin, nadalje, da tudi pozimi hodijo v planine.⁴⁹

Skalaši so v razmeroma kratkem obdobju obstoja, zlasti v prvem desetletju, v energičnem zamahu drugega za drugim nizali prvenstvene vzpone in ponavljala-

x *Kjer je volja, tam je pot* je geslo zgodnjih angleških alpinističnih pionirjev Charlesa Hudsona (1828–1865) in Edwarda Shirleya Kennedyja (1817–1898) in naslov njune knjige o odpravi v Alpe leta 1855 (Unsworth, Walt: *Encyclopedia of Mountaineering*. Penguin Books, Harmondsworth 1977).

Okovani čevlji, imenovani tudi "kvedrovci", Uroša Župančiča. Vir: Slovenski planinski muzej.

Klini Andreja Moreta - Gandija. Vir: Slovenski planinski muzej.

▲ Klobuk, ki ga je na plezalnih turah uporabljal Miha Arih. Vir: Slovenski planinski muzej.

▲ Nahrbtnik Uroša Župančiča. Vir: Slovenski planinski muzej.

Vponka, last Uroša Župančiča. Vir: Slovenski planinski muzej.

Krplje Mihe Ariha. Hrani SPM

Vrv, s katero je Mira Marko Debelak leta 1926 preplezala severno steno Špika. Vir: Slovenski planinski muzej.

Cepini. Vir: Slovenski planinski muzej.

► Dr. Klement Jug (1898–1924), sistematični in najaktivnejši plezalec v prvem obdobju Skale, ki je s svojo alpinistično miselnostjo in plezalskimi dejanji najmočnejše zaznamoval njen razvoj. Jug je leta 1922 s svojim prihodom med skalaše ustvaril prvo jasno alpinistično ideologijo. Bil je prvi, ki je začel načrtno plezati tudi prvenstvene smeri in za drenovci prvi med slovenskimi alpinisti uporabljal sicer primitivne kline, ki jih je tudi sam izdeloval. Jug je v treh letih svoje plezalne poti napredoval od najlažjih plezalnih vzponov do za tisti čas nekoliko težjih: greben Dovški križ – Oltar, severno steno Škrlatice, severno steno Razorja, severozahodno steno Prisojnika, severozahodni greben Kočne, greben s Kranjske Rinke na Skuto in naprej čez Dolgi hrbet, Hudi prask v Mrzli gori, Jugovo poč in Brinškov kamin v Planjavi ter severovzhodno steno Krna. Leto 1924 ni bilo zanj glede gorskih podvigov nič manj plodno, še več, vse najtežavnejše ture je opravil sam, brez soplezalca. Tistikrat je preplezal smer v vzhodni steni Stenarja, Macesnovec in greben na Rjavino, Spodnji Rokav, Visoki Rokav, greben Rokav–Škrlatica, prvenstveno smer v severozahodni steni Razora, severovzhodno steno Prisojnika, severozahodno steno Dovškega Gamsovca, greben obeh Martuljških Ponc, vrhunec njegovih podvigov pa je bil vzpon po severni steni Škrbine v Zadnjem Prisojniku. Žal se je 11. avgusta 1924 smrtno ponesrečil med solo prvenstvenim vzponom preko zahodnega dela Triglavске severne stene, »desno od ledenega žleba«. Njegovo smer sta leta 1930 preplezala Pavla Jesih in Milan Gostiša in danes nosi ime Jugov steber. Vzpon, če bi uspel, bi bil njegov najtežji. Vir: Slovenski planinski muzej.

Joža Čop in Pavla Jesih po uspešno preplezanem Osrednjem stebri v Triglavski severni steni; na fotografiji z reševalci, 30. junija 1945; levo Janez Gorjanc in Jože Štolcar, spredaj Tomaž Ravhekar. Vir: Slovenski planinski muzej.

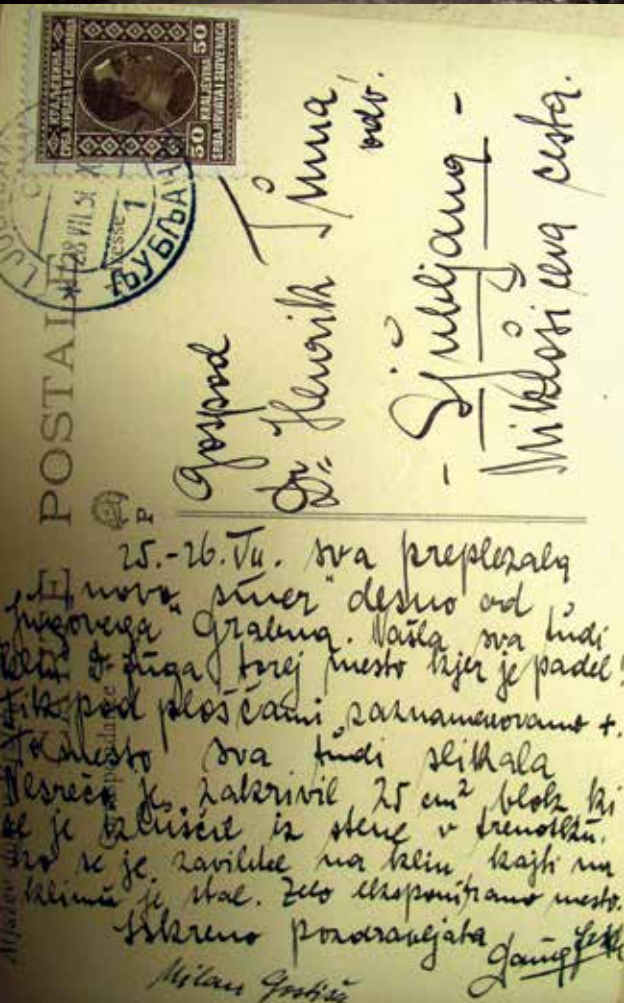
Ob spominski plošči Vladimirja Topolovca; smrtno se je ponesrečil 24. avgusta 1924 v Triglavski severni steni. Čeprav uradno ni bil skalaš, je z njimi plezal in so ga imeli za svojega. Vir: Slovenski planinski muzej.

Reševalci dr. Klementa Jugu, ki se je smrtno ponesrečil 11. avgusta 1924 v Triglavski severni steni. (15. avgusta; z leve: Jernejčič, Stanko Tominec, Janez Kveder, Vladimir Kajzelj, Stane Hudnik, Albin Torelli, Albin Umnik - Bine, Slavko Prevec, za njim dva neznana, enajsti z vrvjo Jože Kobilica, Joža Čop, Dalibor Trnkóczy - Kore, zadaj neznan, Žane Košca, Stane Skok in še trije domačini). Vir: Slovenski planinski muzej.

Skalaši pri vzidavi spominske plošče dr. Klementu Jugu, 8. avgusta 1925 (tik ob plošči so Janko Ravnik, Albin Čop, Jože Kobilica, Vladimir Kajzelj in Matevž Frelih). Vir: Slovenski planinski muzej.

Naslovna stran in napisna stran kartice, ki jo je Henrik Tumi pisala Pavla Jesih. Pavla Jesih in Milan Gostiša sta 1930 leta preplezala novo smer v liniji Jugovega poskusa. Jesihova je označila mesto, kjer sta naletela na klin in odlom skale, kar sta ocenila kot mesto, kjer je Jug padel (Vir: Zapuščina Henrika Tume, hrani jo Raziskovalna postaja ZRC SAZU Nova Gorica).

nje smeri do V. težavnostne stopnje Rešili so večino plezalskih ciljev v osrednjih slovenskih stenah, ki so jih takrat – po tujem zgledu – začeli imenovati »problemi«, tako v letnih kot zimskih razmerah in v alpinistični zgodovini pustili neizbrisen pečat. Za prvo desetletje je za Skalo značilna usmeritev predvsem v kakovostni letni alpinizem, v drugem desetletju pa prav tako v zimski alpinizem. Vrhunec nadaljevanja predvojne skalaške generacije plezalcev pomeni preplezani Osrednji steber Triglavске severne stene junija 1945, ko so se slovenski plezalci prvič dotaknili VI. težavnostne stopnje.^{xi}

Do prihoda Klementa Juga v TK Skala leta 1922 so skalaši opravljali le lažje plezalne ture. Uporabljali so zgolj konopljeno vrv in zelo preproste plezalnike; klinov, vponk in druge plezalne in varovalne opreme še niso poznali.^{xii} Idejno so prav po zaslugi Juga zelo hitro napredovali in v nekaj letih dosegli raven evropskih plezalcev in njihovih vzponov. Jug je s svojim prihodom med skalaše ustvaril prvo jasno ideologijo alpinističnega dela TK Skale – pri doseganju ciljev je zahteval strogo samodisciplino, skrajne telesne in duševne napore, poudarjal je moč volje ter stremel k moralni popolnosti. Jug je bil prvi, ki je začel načrtno plezati tudi prvenstvene smeri.⁵⁰ V treh letih svoje plezalske poti je napredoval od najlažjih plezalnih vzponov do izredno težavnih. 11. avgusta 1924 se je smrtno ponesrečil med prvenstvenim solo vzponom čez zahodni del Triglavске severne stene, »desno od lednega žleba«.⁵¹ To Jugovo smer sta leta 1930 prva preplezala Pavla Jesih in Milan Gostiša⁵² in danes nosi ime Jugov steber.⁵³

Jug pa je v slovenski alpinizem prinesel še nekaj. Kot primorskega Slovenca, ki je zaradi fašizma pribežal v Jugoslavijo, ga je zelo motil tuj vpliv v naših gorah, predvsem prvenstveni vzponi tujcev, po večini nemških plezalcev. Na prelomu 19. stoletja se je v naših stenah odvijal boj za vpliv v gorah med Slovenskim planinskim društvom in nemškimi planinskimi društvi,⁵⁴ v dvajsetih letih pa je bila po Jugovi zaslugi pri nas tekma za prvenstvo v stenah – med slovenskimi in tujimi plezalci. Nekdanji boj za gore se je tako spremenil in prenesel v stene – to nam

xi Joža Čop in Pavla Jesih sta zelo kmalu po vojni, 26. junija 1945, začela plezati prvenstveno smer v Osrednjem stebru Triglavске severne stene. Ponoči je snežilo, drugi dan sta napredovala raztežaj do votline. Nahrbtnik s hrano in večino opreme je omagani soplezalki padel čez steno. Čop ji je pustil obleko in opremo in v slabem vremenu neopremljen do večera prosto preplezal najtežji del stene, tekel drugo noč v dolino po pomoč in se kljub izredni utrujenosti takoj vrnil z reševalci. Zaradi megle tretji dan niso mogli reševati in so Jesihovo, ki je izplezala sama, rešili šele četrty dan, v dolino so se vrnili peti dan. Za novo smer sta prva ponavljavca (France Avčin in Daro Dolar) predlagala ime Čopov steber.

xii Med našimi alpinisti so prve preproste kline uporabljali drenovci (Kunaver, Pavel: Prvi klin v Slovenskem stebru, V: *Planinski vestnik* 1963, št. 10, str. 503). Od skalašev jih je prvi uporabil Klement Jug pri svojem zadnjem vzponu. (Jesih, Pavla; Gostiša, Milan: Jugova smer v severni Triglavski steni. V: *Planinski vestnik* 1930, št. 11, str. 243: »[...] zagledava v previsu zabiti klin [...]. Torej ni bil klin, kakor se je domnevalo, vzrok njegovega padca; zvesto mu je služil kot stop in prijem.«)

◀ Matevž Frelih v Slovenski smeri v Triglavski severni steni. Bil je eden najbolj dejavnih plezalcev v tridesetih letih pri nas. Med vojno je, kot še veliko plezalskih tovarišev, padel v partizanih. Vir: Slovenski planinski muzej.

► Mojstrančan Janez Brojan st. je bil odličen plezalec. Zelo odmeven je bil njegov vzpon v smeri Alpenklubweg (danes Prusik-Szalayeva smer) v Triglavu, ki ga je opravil leta 1934 v solo vzponu (v petih urah). Prva plezalca Avstrijca Roman Szalay in Karl Prusik sta smer preplezala 5. in 6. septembra 1929. To je bila po Prusikovih besedah »rešitev enega najmogočnejših in najlepših problemov v vseh Alpah«. Vir: Slovenski planinski muzej.

povedo že imena smeri, ki so nastala v začetku 20. stoletja, najnazornejši je primer Triglava in njegove severne stene, ki je bila simbol tega časa in boja: Nemška smer, Slovenska smer, Bavarska smer, Gorenjska smer ...⁵⁵

Po Jugovi smrti je prišlo do skoraj popolnega alpinističnega zatišja v okviru TK Skala.^{xiii} Klub je iz nedejavnosti potegnili generacija ljubljanskih in jeseniških plezalcev, ki so v času po Jugovi smrti šele začeli plezati, na primer Mira Marko Debelak, Pavla Jesih in Miha Potočnik. Razvijala se je plezalna tehnika, preplezane so bile vedno zahtevnejše smeri in do leta 1932 so naši alpinisti opravili številne plezalne vzpone v domačih Alpah. Kmalu so se usmerili tudi v tujino, predvsem v italijanske Dolomite in avstrijske ter nemške Alpe. Povzpeli so se tudi na Mont Blanc ter plezali v Karpatih in Dinarskem gorstvu. Poleg omenjenih so se v prvem povojnem obdobju najbolj izkazali še Joža Čop, Stanko Tominšek, Edo Deržaj, Milan Gostiša, Jože Lipovec, Herbert Drogenik, Mirko Kajzelj, Boris Režek, Vinko Modec, Maks Igljč, Janez Gregorin, po letu 1930 pa Sandi Wisiak, Uroš Župančič, Janez Brojan, Miha Arih in drugi.

V obdobju med obema vojnoma so se tudi v naš alpinizem začele aktivneje vključevati ženske, ki so izhajale predvsem iz skalahkih vrst. Nevina Rebek je 24. avgusta 1924 kot prva Slovenka preplezala Triglavsko severno steno,⁵⁶ v prvi samostojni ženski navezi v Steni sta bili Pavla Jesih in Dana Kuralt, ki sta leta 1925 preplezali Slovensko smer. Znanih je še nekaj plezalskih imen tega obdobja, kot so Joža Čebular, Anica Predalič, Diva Medic in Pina Majcen, kasneje pa tudi sestre Mara in Francka Mohorčič iz Celja, ki sta kot prvi Slovenki dosegli vrh Matterhorna avgusta 1933. Vse so bile članice TK Skala in v glavnem dobre smučarke, občasno pa so opravile tudi kakšen plezalni vzpon. Med vsemi dekletji pa sta daleč najbolj izstopali dve alpinistki, ki sta bili za svoj čas izjemni, ne le pri nas, ampak tudi v svetovnem merilu. Mira Marko Debelak⁵⁷ in Pavla Jesih⁵⁸ sta bili po svojih uspehih naši prvi in edini dami evropskega alpinizma druge polovice dvajsetih in začetka tridesetih let. Obe sta preplezali številne prvenstvene smeri kot vodilni v navezah, kar je bilo brez primere. V svetu sta bili pomembni predvsem zato, ker nista bili odvisni od vodnika ali moškega soplezalca. Tudi v pretežno moški družbi klubskih soplezalcev sta imeli pobudo, izvirne zamisli, dovolj plezalskega znanja ter sposobnosti in sta zaradi vsega tega slovenski alpinizem približali svetovnemu alpinističnemu razvoju. Zato lahko to obdobje slovenskega alpinizma označimo kot »medvojni alpinistični matriarhat«.⁵⁹ Zanimivo pa je, da sta Jesihova in Debelakova skupaj plezali le enkrat in še to bolj na začetku njune plezalske poti.

xiii Ob spominski slovesnosti 9. avgusta 1925 v Vratih se je ob odkritju spominske plošče Klementu Jugu zgodilo, da so medtem skalahi Alojz De Reggi, Pavla Jesih, Edo Deržaj, Božo Adlešič, Pina Majcen, Diva Medic, Lojze Volkar in Danilo Martelanc preplezali Slovensko smer v Triglavski severni steni. Predsednik Janko Ravnik je imel to za bojkotiranje spominske proslave in za »nečasten delikt«. Njihov zagovor je minil brez hujših posledic. Po mnenju Vladimirja Škerlaka je bil ta incident zelo značilen pojav dveh skrajnosti: plezalske anarhičnosti in pretirane strogosti odbora (Škerlak, Zgodovina, PV 1961, št. 8, str. 364). Takrat še ni bilo v navadi, da bi s takšnim spominskim vzponom posebej počastili spomin pokojnega tovariša, še manj, da bi mu celo posvetili novo smer. Prva spominska smer je na primer nastala leta 1933, ko sta Uroš Župančič in France Ogrin v zahodnem delu Stene preplezala novo smer v spomin pokojnega Sandija Wisiaka.

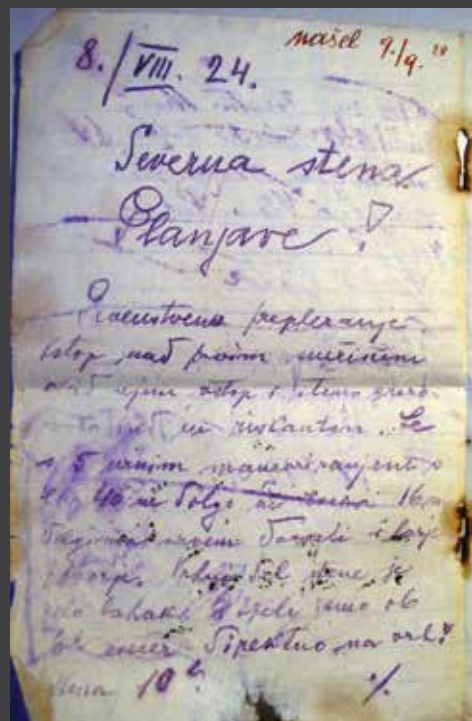

Risba znaka TKS Sandija Wisiaka, 1927.
Vir: Slovenski planinski muzej.

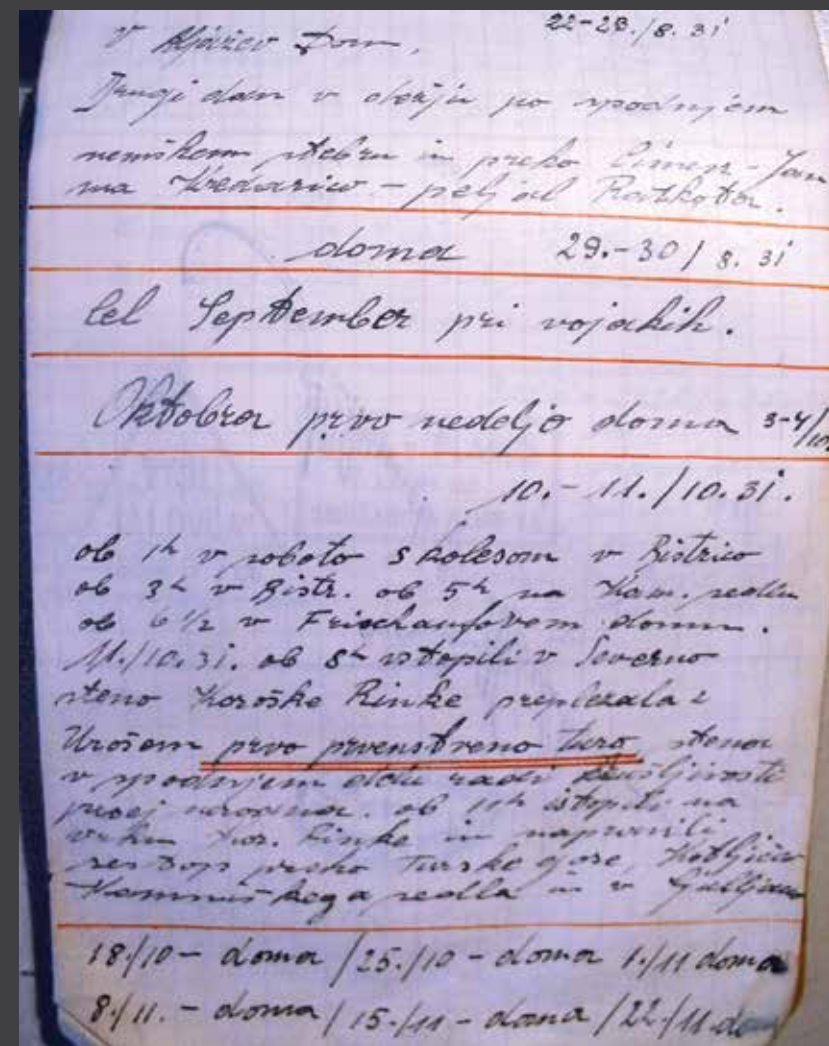

Risba znaka TKS Sandija Wisiaka, 1927.
Vir: Slovenski planinski muzej.

Sandi Wisiak (1908–1933), mlad vsestranski športnik in perspektiven alpinist. Maja 1933 se je ponesrečil v Planjavi v Kamniško-Savinskih Alpah, kjer ga je v grapi, ki se danes imenuje Wisiakova grapa, zasul plaz. V Ljubljani se je od njega poslovilo več kot 4000 ljudi. Na pogreb so prišli planinci in alpinisti ter predstavniki drugih športnih organizacij iz vse Slovenije. Na fotografiji spodaj vpisi njegovih tur v plezalni dnevnik. Vir: Slovenski planinski muzej.

Vpisni listič z vrha Planjave. Na listku je datirano leto 1924 in plezalci Skok (Stane), Topolovec (Vladimir), Hudnik (Stane) in Prevec (Slavko). Vir: Slovenski planinski muzej.

► Pavla Jesih (1901–1976). Leta 1901 rojena Ljubljankanka, članica Turistovskega kluba Skala, je med letoma 1926 in 1933 opravila številne prvenstvene vzpone v navezi z našimi najboljšimi takratnimi plezalci: Jožo Čopom, Tonetom Guerro, Mihom Potočnikom, Stankom Tominškom, Danilom Martelancem, največ pa z Milanom Gostišo in kasneje z Jožo Lipovcem. Večinoma je plezala v navezi kot vodilna plezalka. V severnih stenah Triglava, Debele peči, Škrlatice, Velikega Draškega vrha, Rakove špice, Špika, Travnika in Rogljice se je lotevala prvenstvenih smeri, ki so se odlikovale po dolžini, vrstečih se težavah in so terjale večjo uporabo klinov. Skupno je nanizala osemnajst prvenstvenih smeri. Njene smeri so povečini dobivale imena Skalaška, kar kaže na njeno klubsko pripadnost. Po padcu v Veliki Mojstrovki leta 1933 se prvenstvenih vzponov ni več lotevala, razen prvenstvenega vzpona takoj po koncu druge svetovne vojne, konec junija 1945 v Triglavski severni steni v navezi z Jožo Čopom, ko sta preplezala novo smer v Osrednjem steburu, od takrat imenovanem Čopov steber. Vir: Slovenski planinski muzej.

◄ Mira Marko Debelak Deržaj je sodila med najboljše plezalke v mednarodnem merilu (na sliki v Jalovčevi steni, 1. avgusta 1926). Vir: Slovenski planinski muzej.

► Skalašica, plezalka je bila tudi Škotinja Fanny S. Copeland, ki je lepote naših gora propagirala v tujini. Vir: Slovenski planinski muzej.

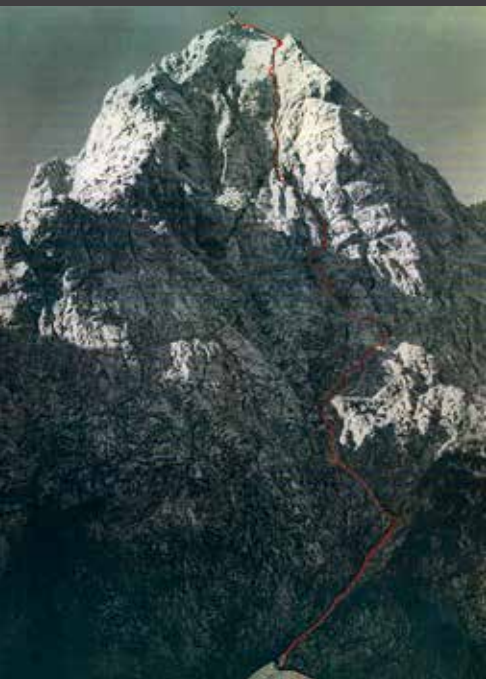
Leta 1926 sta s Stankom Tominškom in Tonetom Guerro preplezali prvenstveno varianto skozi Triglavsko okno v Triglavski severni steni, kasneje pa sta se njuni poti ločili. Njuno veliko vlogo v slovenskem alpinizmu med obema vojnama kaže tudi statistični delež pri prvenstvenih smereh v naših stenah. Do leta 1932 je bilo v Julijcih skupaj 105 smeri in ženske so sodelovale pri 32, kar pomeni slabo tretjino.⁶⁰

Prav z vzponom Debelakove in Stanka Tominška v Direktni smeri v severni steni Špika leta 1926 so slovenski alpinisti dosegli zgornjo V. težavnostno stopnjo, kar je bil velik korak naprej v težavnosti. Če namreč malo natančneje pogledamo do tedanje smeri slovenskih navez, hitro opazimo, da niso kaj prida presegale zgornje četrte stopnje. Tudi drugje po Alpah ni bilo prav veliko smeri, ki bi po težavnosti prekašale Direktno v Špiku. Kazalo je, da bo slovenski alpinizem dosegel raven alpinizma pri drugih alpskih narodih vsaj v skalnem plezanju, a se to ni zgodilo. Kljub številnim lepim in težavnim smerem V. težavnostne stopnje⁶¹ slovenski alpinisti medvojne obdobja niso preplezali smeri VI. težavnostne stopnje, dotaknili so se je šele leta 1945 in ponovno je pri tem sodelovala ženska, tokrat Pavla Jesih.

Mira Marko Debelak (1904–1948) se je TK Skala pridružila leta 1921, stara komaj dobrih šestnajst let. Kmalu je začela v navezi z različnimi skalaši plezati, hitro se je lotila težavnejših smeri, vse do vzpona v severni steni Špika, ki sta ga s soplezalcem Stanetom Tominškom opravila leta 1926. Danes imenovana Direktna smer v Špiku velja za njen življenjski podvig, saj je devetstometr-ska prvenstvena smer v mogočni gori imela velik odmev doma in v tujini. Mira je ves čas plezala kot prva v navezi, kar jo postavlja med najboljše alpinistke medvojnega obdobja. Preplezala je še precej drugih prvenstvenih smeri v Kanjavcu, Stenarju, Mangartu, Špiku, Veliki Mojstrovki, Višu, plezala je tudi v Kamniško-Savinjskih Alpah, v Zahodnih Julijcih, Karnijskih Alpah in Dolomitih. Odpravila se je tudi na Škotsko, kjer je 16. septembra 1934 z možem Edom Deržajem in s škotskim alpinistom Alexandrom Wedderburnom preplezala prvenstve-

no Slovensko smer v severovzhodni steni Ben Nevisa. Skupno je opravila okrog sto alpinističnih vzponov, od tega triindvajset prvenstvenih smeri. Od leta 1925 je objavljala svoje opise vzponov v *Planinskem vestniku*, svoje plezalne izkušnje pa je povzela v priročniku *Plezalna tehnika*, ki je izšel leta 1933. Zbirala je tudi podatke o vzponih na Triglav in v Triglavski steni za načrtovano monografijo, vendar so slednji izšli (le) v obsežnem poglavju Kronika Triglava v *Planinskem vestniku*. Članke je objavljala tudi v *Alpine Journalu* in *Nachrichten der DÖAV*. Veliko je pisala in prevajala v slovenščino ali v tuje jezike, predavala je doma in v tujini. Leta 1930 je kot prva ženska v zgodovini postala članica Avstrijskega alpinističnega kluba. Vir: Slovenski planinski muzej.

Direktna smer v severni steni Špika, ki sta jo leta 1926 preplezala Mira Marko Debelak in Stanko Tominšek. Vir: Slovenski planinski muzej.

Plezalne vaje skalašev so v letu ustanovitve potekale ob nedeljah. Člani društva so se vzpenjali po lažjih stenskih odstavkih tamkajšnjih skal, »deloma tudi s primitivnejšimi konopljenimi vrvmi, po katerih smo se kdaj pa kdaj tudi spuščali navzdol – vse to pa zelo diletantsko – saj smo bili še skoro otroci, stari komaj 16, 17 let in popolni samouki, prepuščeni samim sebi.«^{xiv}

»Ni ga špika in ni stene, katerih bi naši plezalci ne zmogli!« (dr. Henrik Tuma)

»Sramota je, da so vse že pred nami preplezali tujci. Mi se moramo dvigniti nadnje. Človek zmore veliko, če hoče. In mi moramo hoteti, če naj postanejo vse naše planine v vsakem ozirju naše. Kdor izmed narodov se zadovolji z majhnim, izgine. Za velike pa ni veličine nikoli dovolj. Jugoslovani smo po številu majhni, zato pa moramo po svojem bistvu postati veliki!« je govoril Jug.⁶³

Največji vpliv v alpinističnem udejstvovanju sta imeli matična ljubljanska Skala in podružnica na Jesenicah, ki sta bili glavni protagonistki razvoja, vodilno vlogo – vsaj kar se tiče števila vzponov in tudi glede na število plezalcev – pa sta si razdelili. Prvo obdobje je bila vodilna ljubljanska Skala, v tridesetih letih pa je primat prevzela jeseniška.⁶²

Smučanje in sankanje

Po prvi svetovni vojni je bil smučarski šport pri Slovencih še v povojih. Gojili so ga le redki posamezniki, ki so prinesli smuči iz avstrijske vojske, in maloštevilna skupina drenovcev. Skala je iz zgodovine poznana bolj po drugih rečeh kot po

xiv Kajzelj, V., Ustanovitev, str. 410. Njihov plezalni vrtec Turnc v Grmadi je poleg skalašev vabil tudi druge in je med letoma 1926 in 1941 terjal kar 6 življenj. Razen alpinista Lojzeta De Reggija ponesrečeni niso bili člani Skale in so bili povsem neizurjeni. V: Malešič, France: *Spomin in opomin gora. Kronika smrtnih nesreč v slovenskih gorah*. Didakta, Radovljica 2005, str. 123 sl. (1926 Lojze De Reggi, 1931 Rozika Narobe, 1934 Ladislav Erbežnik, 1935 Mirko Dovič, 1935 Svetožar Likar, 1939 Branko Pirš).

Dr. Henrik Tuma (1858–1935), odvetnik, politik, alpinist, prehodil mnoge tuje gore, opravil nekaj prvenstvenih vzponov, tudi kot samohodec; bil je prvi pozimi na Kaninu in v Bohinjskih gorah; leta 1910 je z Jožetom Komacem opravil prvi dokumentiran vzpon po Slovenski smeri čez Triglavsko severno steno. Načrtno je raziskoval gorski svet Julijcev in Karavank ter zbiral imenoslovno in izrazoslovno gradivo. Podpiral je predvsem športne vzgibe planinstva in je postal alpinistični ideolog. Bil je glavni zagovornik stališč slovenskih alpinistov v TK Skala. Leta 1930 je Skala izdala – založil pa jo je sam – njegovo idejno knjigo *Pomen in razvoj alpinizma*.

Tuma je bil odličen poznavalec Julijskih Alp – zato popularno imenovan tudi oče *Julijskih Alp* – in je napisal knjigi *Imenoslovje Julijskih Alp* (1930) in *Beneško Slovenijo* (1934) ter vrsto člankov v *Planinskem vestniku* od leta 1905 do 1935. Njegov članek *Alpinizem* (PV 1908, št. 6–7, str. 6) je prva razprava o pomenu alpinizma pri nas.

Edo Deržaj (1904–1980), učitelj, slikar, alpinist in pisatelj. Skupaj z ženo Miro Marko Debelak je opravil vrsto prvenstvenih vzponov v Julijskih, Kamniško-Savinjskih Alpah, Dolomitih in celo Slovensko smer na Škotskem. Napisal je dve hudomušno-satirični planinski knjigi, *Gruh* in *Podobe*, in ju tudi ilustriral, poleg tega pa je ustvarjal in uspešno razstavljal tudi slike z gorniško tematiko.

Tura na Triglav, 1921; levo sedi Vladimir Topolovec, za njim v drugi vrsti Jaka Čop starejši, v predzadnji vrsti desno Ivan Rožman; zadaj predzadnji Janez Kveder. Vir: Slovenski planinski muzej.

▲ Vrh Kanjavca. Vir: Slovenski planinski muzej.

► Zabavna hostarska olimpijada, Bohinj, marec 1930. Vir: Slovenski planinski muzej.

Metod Badjura (1896–1971), Rudolfov mlajši brat, filmski scenarist, režiser in snemalec, diplomiral je leta 1923 na Akademiji za grafične umetnosti v Leipzigu. Med letoma 1926 in 1940 je posnel okoli 30 reportaž in kratkih filmov, pretežno v okviru lastnega podjetja Sava film; med njimi sta bila leta 1932 tudi prva slovenska dokumentarna filma *Bloški smučarji* in *Triglav pozimi* ter istega leta celovečerni film *Triglavske strmine*. Po vojni je ob sodelovanju žene Milke kot poklicni režiser in snemalec ustvaril nekaj najboljših del slovenskega dokumentarnega filma in prejel številne nagrade. Po njem se imenuje nagrada Metoda Badjura za življenjsko delo. Bil je med ustanovitelji TK Skala in krajši čas tudi podpredsednik, kmalu potem se je posvetil svojemu poklicnemu delu.

Rudolf Badjura (1881–1963), drenovec, prvi slovenski učitelj smučanja, organizator planinstva in – za *Vodnikom po Savinjskih planinah* Frana Kocbeka in Mihe Kosa – pisec prvih sodobnih in številnih slovenskih turističnih in planinskih vodnikov, je končal Trgovsko akademijo v Pragi. Med njegovimi kar 17 zglednimi vodniki so: *Na Triglav* (1913), *Vodič kroz jugoslovenske Alpe* (*Vodnik po jugoslovanskih Alpah*, 1922, v srbohrvaščini; po njegovi popularnosti se je prijela ne tako zelo nujna izposojenka 'vodič'), *Pohorje* (1924), *Sto izletov po Dolenjskem, Gorenjskem in Notranjskem* (1930), *Izleti po Karavankah* (1932) in *Zimski vodnik po Sloveniji* (1934). Poleg Bogumila Brinška je bil leta 1906 začetnik delovanja prve slovenske alpinistične družbe Dren in se tudi domislil njenega imena. Ukvarjal se je z visokogorskim (turnim) smučanjem (Badjura, Rudolf: Pozimi v Kamniške planine! V: *Planinski vestnik* 1921, št. 1, str. 11), bil je pionir smučarskega športa, med prvo svetovno vojno pa prav tako vojak-smučar. Napisal je prvi slovenski smučarski knjigi *Smučarsko terminologijo* (1921) in *Smučar* (1924). Zbral je veliko krajevnih imen in jih obdelal v *Ljudski geografiji* (1953) ter o tem napisal še vrsto razprav (nadaljevanje *Krajepisno gradivo* je ostalo v rokopisu). S TK Skala se je zblížal po polemiki zaradi prve nesreče leta 1921 in bil nato nekaj časa tudi njen član.

Dren (delovanje od 1906 do 1914), prva stalna slovenska alpinistična družba je nastala, ko sta se leta 1906 srečala Rudolf Badjura kot vnet hribovec in Bogomil Brinšek kot navdušen jamar in fotograf. Pozimi 1907 sta s krpljami obiskala notranjski Snežnik, zatem Krvavec, Veliki Zvoh in Kompotelo. Brinšek se je navdušil nad fotografijo gorske narave in v tem kmalu postal izvrsten. 5. januarja 1908 sta kot prva pozimi obiskala Kamniško sedlo. Pridružila sta se jima Josip Kunaver in Baldomir Svetličič, za njima Ivan Tavčar, Pavel Kunaver, Ivan Michler, Josip Cerkl, Ivan Kovač, Stanko Ribnikar in Albin Hrovatin. Imena skupine se je marca 1908 spomnil Badjura: »Dren, to bo simbol naše tovarišije – trdo, žilavo, tudi pozimi cvetoče drevo!« Skupini je bil cilj načrtno obiskovanje vrhov naših gora v vseh letnih časih; nadaljevala je s plezalnimi vzponi, zimskimi pristopi na visoke vrhove (Velika planina, Krvavec in drugi, kasneje Grintovec, Brana in Stol) in turnim smučanjem. Leta 1909 sta Kovač in Michler preplezala zahodno steno Planjave, leta 1910 je Brinšek preplezal kamin v Planjavi (kasneje po njem imenovan Brinškov kamin) in nato še posamezne vrhove v grebenu Zeleniških špic, drenovci pa smer Y v Planjavi, greben Rinka–Skuta in Hudi prask v Mrzli gori. Leta 1911 sta Kovač in Michler junija preplezala severozahodni greben Kokrske Kočne, nato pa skupaj z Brinškom in Pavlom Kunaverjem v dveh delih celotni greben Zeleniških špic. (Takrat je Brinšek dejal: »Pa smo le Dren!« in še potrdil njihovo ime.) Sledil je vzpon Kovača, Michlerja in Pavla Kunaverja po Slovenski smeri v Triglavski severni steni, prvič opravljen samostojno, brez vodnika, pri tem pa so prvič uporabili preprost klin. Pri smučanju je prednjačil Rudolf Badjura, ki se je usmeril v organiziranje tečajev in pisanje o smučanju, smučarsko izrazje ter v pripravo planinskih in turističnih vodnikov. Raziskovanju kraških jam so se poleg Brinška najbolj posvečali Pavel Kunaver, Cerkl, Michler in Kovač. Leta 1910 so ustanovili Društvo za raziskovanje jam. Pavel Kunaver je vse delo drenovcev objavljial v *Planinskem vestniku*, ki so ga v tistih letih in tudi kasneje krasile njihove odlične gorske fotografije. Znani fotoamaterji so bili Brinšek, Josip Kunaver, Cerkl, Tavčar, Ribnikar in Badjura. Na fotografiji trije drenovci: Ivan Michler (označen z znakom x), Ivan Tavčar in Srečko Vizjak med počitkom in malico po težjem delu plezalne ture nekje v gorah. Fotografija je bila poslana 16. septembra 1917. Vir: Slovenski planinski muzej.

Vladimir Kajzelj je leta 1937 opravil 30-urno neprekinjeno smučarsko turo od Mojstrane čez Triglavsko skupino in bohinjske hribe do Črne prsti v Bohinjsko Bistrico, ki je v javnosti požela tako graje kot pohvale (na sliki Bine Umnik, Franc Golob in Vladimir Kajzelj na Kofcah). Vir: Slovenski planinski muzej.

Prva smučarska tekma TKS v Planici, 1923. Vir: Slovenski planinski muzej.

Glavni organizator klubskih smučskih tekem je bil Ante Gnidovec - Foter. Vir: Slovenski planinski muzej.

smučanju, toda dejstvo je, da je bila prav Skala v slovenski smučarski zgodovini pomemben dejavnik, ki je sicer v vmesnem obdobju utonila v svojem večstranskem udejstvovanju, toda vsaj v prvem obdobju smučanja je predstavljala eno ključnih jeder slovenskega smučarskega razvoja.⁶⁴ S tem je izdatno pripomogla k temu, da je smučanje postalo slovenski nacionalni šport.^{xv} Skala se je v prvih letih predstavljala kot izrazito športno-tekmovalni klub in šele pozneje, ko so na Slovenskem nastala druga športna društva, zveze in odseki, ki so se ukvarjali s smučanjem, je Skala športno-tekmovalno smučarsko udejstvovanje izpustila iz svojega programa.⁶⁵

Pod vodstvom bivšega avstrijskega vojaka gorske enote Metoda Badjura, ki je obvladal tako plezanje kot smučanje, je smučarski odsek TKS že leta 1921 organiziral smučarski turi na Kriško in Veliko planino.⁶⁶ O turnem smučanju je v *Planinskem vestniku* navdušujoče pisal nekdanji drenovec, Metodov starejši brat Rudolf Badjura, lepote takšnega smučanja pa je skalašem približal predvsem Janko Ravnik. Prva klubska smučka tekma je bila leta 1922 na pobočjih Rožnika in Šišenskega hriba, v naslednjih letih pa so bile tekme v Planici in Kranjski Gori. Leta 1927 so organizirali prvi triglavski smuk s Kredarice v Krmo.⁶⁷ Prvi načelnik smučarskega odseka je bil Ubald Trnkóczy, prodornost Skale pa se je zelo povečala, ko je vaje odseka prevzel Ante Gnidovec, ki je bil očitno eden izmed najbolj prizadevnih organizatorjev smučanja te dobe pri nas.⁶⁸ Zlata doba smučarskih aktivnosti skalašev je bila med letoma 1922 in 1928.

Skalaši so že v svojih pravilih smučanje navedli kot eno svojih osnovnih dejavnosti, in da so jo lahko intenzivno gojili, so kmalu ustanovili tudi smučarski odsek, ki je pripravil več tekem v smučarskih tekih in alpskem smučanju in bil sredi dvajsetih let najštevilčnejši v vsej državi,⁶⁹ skalaši so sami ugotavljali, da tvorijo »jedro smučkega gibanja« pri nas.⁷⁰ Bili so izjemno odprti za nove smučarske discipline, kar se je videlo v njihovem udejstvovanju tako v turnem kot v alpskem smučanju, nekaj pozornosti so namenjali tudi smučarskim skokom in leta 1926 za klub nabavili tudi skakalne smuči.⁷¹

Prav tako so skrbeli za tečaje smučanja. Širjenje tega športa je spodbudila tudi ustanovitev Jugoslovanske zimskešportne zveze leta 1922, ki je svoj sedež imela v Ljubljani in je nato predstavljala jedro in gibalo smučarskega razvoja.⁷² Prva

xv Janko Skerlep: »Zasluga skalašev je bila, da se je v Sloveniji začel zimski šport, predvsem smučarstvo in zimska alpinistika ... Kakšno navdušenje je bilo pri prvih smučarjih skalaših. Skupno smo šli, dobri in slabi smučarji, in ni nas bilo veliko. A pri povratku v Ljubljano smo šli izpred kolodvora s smučkami na ramah, strnjeno in urejeno do glavne pošte, kjer smo se razšli. Iz leta v leto je bila ta povorka, ki je začela vzbujati pozornost občinstva, vedno večja. Od prvih 20 je narasla že na 200.« (Skerlep, Janko: »Skala«, *skalaši in jaz. Moj pogled na Skalo*. 8. januar 1961. Rokopis. V: arhiv Uroša Župančiča, Marjan Šolar za Slovenski planinski muzej) – Ivo Marsel: »Če smo se vračali z Gorenjskega, se je ekipa – znanci in neznanci – postrojila pred kolodvorom ter v četrstopih korakala z orglicami na čelu proti glavni pošti, kjer je bil obligaten razhod. Kako smo bili ponosni, ker nas je vse zijalo, ti z začudenjem, drugi pa so nas imeli za 'prfrke' (prifrknjene)« (Marsel, Ivo: Razvoj turnega smučanja. V: *Planinski vestnik* 1963, št. 10, str. 499)

Skalaška smučarska in sankajska olimpijada leta 1924 v Ljubljani. Sodelovali so tudi člani skalaške podružnice z Jesenic. Slikano pred Narodnim domom, sedanjó Narodno galerijo v Ljubljani. Vir: Slovenski planinski muzej.

Ocenjevalna komisija tekme TK Skala v smučarskem teku na 50 km, Bled, 30. januarja 1926. Vir: Slovenski planinski muzej.

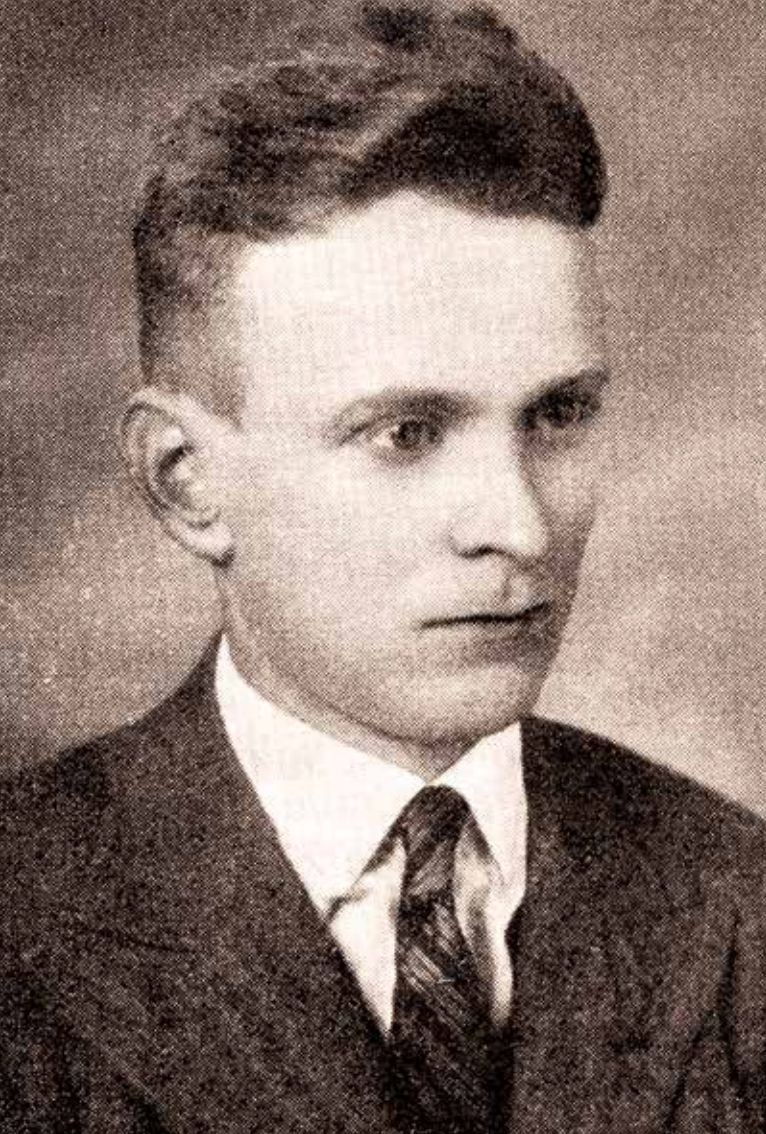
Skalaška sankška tekma, Jesenice 1926. Vir: Slovenski planinski muzej.

Skakalna tekma v Mojstrani. Vir: Slovenski planinski muzej.

Jeseniški skalaši na Markelj planini (z leve Albin Čop, tretji Matevž Mikelj, četrti Ciril Praček (tedaj med najboljšimi alpskimi smučarji), Joža Čop s pipo, zadnji Miha Čop.), 1928. Vir: Slovenski planinski muzej.

Ivan Rožman (1901–1937), gradbenik, alpinist, smučar in soustanovitelj Turistovskega kluba Skala. Po prvi svetovni vojni je s Klementom Jugom preplezal nekaj klasičnih smeri v Julijskih Alpah. Janko Skerlep ga imenuje »odlični tovariš« in dodaja, kako so v Avstriji začeli delati poskuse smučanja s krili (s platnom od rok do nog) in premagovanja strmin po zraku. Domislila sta si, da bi bili skoki mogoči tudi brez pripomočka, izračunati pa bi bilo treba upor smučarja in smuči ter hitrost zaleta, da bi se ustvarila nekaka zračna blazina, po kateri bi skakalec plaval, in pa naklon strmine med njim in pobočjem ter

dolžino skoka. »Za primer sva vzela dolžino 100 metrov. Rožman je bil genij v izračunavanju teh elementov in po nekaj večerih sva na podlagi njegovih izračunavanj prišla do krivulje terena in potrebne hitrosti v doskoku. Tako je bila rojena zamisel skakalnic za smuške polete, kakršnih še nikjer ni bilo. Skalašev nas je bilo premalo in smo bili brez prostorov, zato je Rožman to zamisel sporočil Zimsko športni zvezi in sta jo potem skupno z inž. Bloudkom v praksi tudi izvedla.« Ko je njegov načrt za skakalnico v Planici, ki je v javnosti bolj poznana kot Bloudkova velikanka, odobrila Mednarodna smučarska organizacija, jo je Rožman s svojim gradbenim podjetjem leta 1934 tudi zgradil. Na tej novi skakalnici je na prvi tekmi kot prvi na svetu uporabil za pripravo skakalnice tako imenovani »snežni cement«. († Janez Rožman. V: PV 1938, št. 3, str. 79. – Skerlep, Janko: »Skala«, *skalaši in jaz. Moj pogled na Skalo*. 8. januar 1961, rokopis v arhivu Uroša Župančiča, Marjan Šolar za Slovenski planinski muzej. V: PV 1961, št. 8, str. 439. je Skerlepov članek objavljen samo delno – tudi ta del manjka).

leta so prirejali predvsem tekme v teku in smuku, njihov glavni cilj pa je bilo alpsko smučanje. Smučarski odsek je organiziral skupne smučarske izlete, nabavljajal opremo, prirejal tečaje in propagandna predavanja. Skalaši so bili člani državne smučarske reprezentance, sodelovali so na mednarodnih tekmah in celo na olimpijadah,⁷³ zanimali so se tudi za smuške skoke. Dolgo pa se je obdržalo tudi sankanje, tekma v Bohinju je bila še leta 1929. Obsežni smučarski tereni so jim postali dostopni tudi z obnovitvijo koč na Rožci in z gradnjo Skalaškega doma na Voglu. Z razvojem smučanja se je le-ta vedno bolj ločeval na turno-estetsko in športno smer, glavnina skalašev pa se je po letu 1930 usmerila v turno smučanje.⁷⁴ Ante Gnidovec je zato kot največji podpornik tekmovalne struje leta 1927 iz Skale izstopil in leta 1928 ustanovil Smučarski klub Ljubljana.⁷⁵ Skalaši so tako prirejanje tekem opustili, smučanje pa so gojili bolj kot sredstvo za razvoj zimskega alpinizma, saj so jim zimski grebeni in stene postali dostopnejši – s smučmi so prišli do vznožja gora, od tam pa so si s cepini in derezami utrli poti na zasnežene vrhove. Vendar tekmovalno smučanje pri TK Skali ni povsem zamrlo, Skala je še vedno dajala svoje kadre celo v jugoslovansko smučarsko reprezentanco – to so med drugimi bili Franci Smolej, Ciril Praček, Joško Janša in drugi.⁷⁶

»Skala ni rušila, čeprav je nastala iz upora, temveč je gradila.« Miha Potočnik⁷⁷

Kulturna dejavnost

Skala je v veliki meri prevzela tudi kulturno delo v planinstvu, saj so se člani udeleževali ali celo orali ledino na mnogih področjih – fotografskem, filmskem, literarnem in slikarskem, imeli pa so celo svoj naravoslovni odsek. Z nabavljanjem domače in tuje alpinistične literature so bogatili svojo knjižnico. Raziskovali so krajevno imenoslovje, izrazoslovje in morfologijo gora. TK Skala je propagiral tudi fotografiranje slovenskih gora, zato so že na začetku ustanovili poseben fotoamaterski odsek. Zadolžen je bil za izdelavo razglednic in diapozitivov, ki so jih uporabljali v propagandne namene. Skalaška fotografija se je zanimala predvsem za pokrajino, tihožitja, posamezne objekte, manj za ljudi. Bila je predvsem estetska in statična. Iz njihovih vrst so izšli nekateri najboljši slovenski fotografi: Janko Ravnik, Egon Planinšek, Janko Skerlep, Slavko Smolej in Jaka Čop. Svoje fotografije so objavljali in razstavljali, z njimi opremljali domače in tuje revije, knjige in predavanja, izdajali razglednice in s tem opravljali veliko propagandno delo. Slovensko alpinistično estetsko fotografijo so dvignili na svetovno raven in za svoje delo prejeli tudi mednarodna priznanja. Leta 1925 so začeli izdelovati diapozitive in z njimi prirejati planinska in alpinistična skioptična predavanja doma in v tujini.⁷⁸ Skalaši so se uveljavljali tudi kot pisci; s svojimi literarnimi, predvsem plezalskimi članki, in fotografskimi prispevki so sodelovali v *Planinskem vestniku* in v naslednjih letih v veliki meri vplivali na njegovo preobrazbo.⁷⁹

TK Skala je izdal dve zelo pomembni knjigi, najprej leta 1930 knjigo *Pomen in razvoj alpinizma* nestorja slovenskega alpinizma, dr. Henrika Tume.⁸⁰

TURNA KONTROLNA POLA.

Stev. 22 Bivališče: Dr. Miha Potočnik

Ime in priimek: Dr. Miha Potočnik

Št. dne	Datum	Opis ture (smer)	Štev. ur	Kraj pre- nočevanja	Spremljevalci	Pečati koč in vrhov	Posebnosti
1.	5/7.	Kruica - Velika Ginja - Stara vas - Velika in Mala Kruica - Karst - zapadna stena Škrlatice - po prohodu na klet - Zepara - Kruica -	16	Kruica	Čop, J.		
2.	8/7.	Planica - severna stena Škrlatice (3.4) - Ljubljana in Javorčeva (planica)	12	Planica	Čop, J.		
3.	22/7.	Severozapadna stena Škrlatice - direktna smer po vseh stenah.	17	Planica	Čop, J.		
4.	29/7.	Triglavska stena - Prva polovica stena Bavarske smer - druga polovica smer in izstop sloji Triglavske stene	12	Kruica	Čop, J.		
5.	5/8.	Bolovnik: Trbiž - Tolmšovo - Prusko - Ljubljana Biljevo Biljevo (Kruica) - (Kruica)		Kruica	Čop, J.		
6.	6/8.	Velika stena Velike Ginja - vstop na vrh	12	Kruica	Čop, J.		

Stev. 1 Bivališče: Dr. Miha Potočnik

Ime in priimek: Dr. Miha Potočnik

Št. dne	Datum	Opis ture (smer)	Štev. ur	Kraj pre- nočevanja	Spremljevalci	Pečati koč in vrhov	Posebnosti
1.	26-28. 8.18.	Kruica - Ljubljana - Pristava.		Kruica	Čop, J.		
2.	28/8. 9/9.	Pristava - Pristava - Kruica - Pristava - Pristava va - Kam. Ljubljana - Pristava - Pristava - Pristava sko Ljubljana - Pristava - Pristava - Pristava - Pristava		Kruica	Čop, J.		
3.	28/8. 29/8.	Vel. Planica - Kruica - Kruica - Pristava - Kam. Ljubljana - Pristava.		Kruica	Čop, J.		
4.	28/8. 29/8.	Pristava - Pristava - Pristava - Pristava - Pristava stop - Aleksandrovo dom - Kruica.		Kruica	Čop, J.		
5.	28/8. 9/9.	Pristava - Pristava - Pristava - Pristava - Pristava Kruica - Kruica - Kruica - Kruica - Kruica		Kruica	Čop, J.		

Turna kontrolna pola Miha Potočnika in še enega od skalašev.
Vir: Slovenski planinski muzej.

► Udeleženci zimskega reševalnega tečaja
pod Črno prstjo leta 1940. Vir: Slovenski pla-
ninski muzej.

▲ Miha Arih z varujočim soplezalcem na zimskem reševalnem tečaju pod
Črno prstjo leta 1940. Vir: Slovenski planinski muzej.

► Skalaši so sodelovali na športnih, turističnih, alpskih in kartografskih razstavah na Ljubljanskem velesejmu. Leta 1924 so na 1. turistični razstavi na Ljubljanskem velesejmu imeli planinski oddelek, za katerega je Oskar Delkin (1899–1968) izdelal maketo gore s potmi, klini in varovalnimi vrvmi: »... tako, da so si ljudje predstavljali, kako ta reč v gorah izgleda.« Vir: Slovenski planinski muzej.

◀ Med zgodnjimi skalaši je bil tudi Oskar Delkin, prvi poklicni kartograf. Vir: Slovenski planinski muzej.

V Hajnriharjevi koči na Voglu, velika noč 1927 (z leve tretji Janez Kveder, šesti Stane Predalič).. Vir: Slovenski planinski muzej.

Henrik Tuma (1858–1935) je bil sin češkega priseljenca in slovenske matere, doktor prava, odvetnik, politik in mislec, utemeljitelj slovenskega alpinizma kot plezalec, raziskovalec, imenoslovec, izrazoslovec, etnograf, planinski publicist in alpinistični ideolog. Knjiga *Pomen in razvoj alpinizma* (s posvetilom *Naši stremeči mladini*) je po vsebini brez primere tudi v svetovni alpinistični literaturi. V njej prikazuje razvoj alpinizma, primerja ga z igro, delom, športom in celo plesom; pri njem poudarja občutenje narave in umetnosti. Alpinizem predstavi tudi z individualno-psihološkega stališča in z lastnim odnosom do znanosti. Bistven pri alpinizmu pa mu je tako imenovani »alpski čin« – to je alpinistično dejanje. Vse svoje ugotovitve zaokroži v obširnejšem povzetku knjige.⁸¹

Knjiga je vzbudila veliko pozornost alpinistične in planinske ter tudi strokovne javnosti. Deležna je bila različnih pohval, predstavitev in ocen.⁸² Vanjo je Tuma vključil tudi članek Mire Marko Debelakove z naslovom *Tovariši*,⁸³ v katerem avtorica izredno čustveno pripoveduje o hudi nesreči Eda Deržaja v Triglavski severni steni in izredni sreči, s katero ga je uspela zadržati. Vsebinsi tega »poročila« so nekateri očiteli pretiravanje in bahanje, zaradi posredovanja predsednika SPD članek kljub urednikovi pohvali ni smel iziti v *Planinskem vestniku*, Deržaja in

Fotografski odsek jeseniškega TK Skala, ustanovljen leta 1925. Fotografija je posneta v lovski sobi gostilne Kobal, kjer fotoamaterji gledajo diapozitive 6 x 6 cm. Na mizi je lepilnica za okvirjanje diapozitivov, na desni pa stoji reflektor. Vir: Slovenski planinski muzej.

Jeseniški skalaši – nogometaši, njihov dres so bile jerhovce in ruta (drugi z leve sedi Matevž Frelih). Vir: Slovenski planinski muzej.

Debelakovo pa so celo izključili iz kluba.^{xvi} Tumi so objavili članka Debelakove v njegovi knjigi nekateri kritiki očitali, češ da je s to napako kršil klubsko disciplino, kar mu ni v čast.⁸⁴ V dolgih desetletjih se je pogled na to zbil. Mira Marko Debelakova je napisala izredno literarno izpoved brez primere, česar se je Tuma povsem zavedal in jo objavil v svoji knjigi, ki jo je sam tudi založil, TK Skala pa le izdal.

Zagotovo je knjiga *Pomen in razvoj alpinizma* vzbudila veliko drugih domačih alpinističnih piscev, da so se odvrnili od ponavljajočega se opisovanja vzponov in tur in se skušali v svojih razmišljanjih kar najbolj približati odgovorom na bistvena vprašanja o alpinizmu.

Druga knjiga *Nas alpinizem*, ki jo je založil in izdal TK Skala, je nastala iz zbranih opisov plezalnih tur, ki jih je plezalni odsek Skale zbiral od leta 1928 in je izšla leta 1932. Glavni urednik vodnika, Mirko Kajzelj, je med študijem medicine v Grad-

xvi Zaradi srečnih okoliščin se ni zgodilo najhujše, vendar se je po nesreči razvila polemika, da pretiravata glede višine in prostega pada; če bi bilo tako, bi se morala pravzaprav ubiti, če pa bi bilo vse res, to ne sme biti podlaga za bahanje. Prizadeta sta skušala dokazovati resničnost svojih navedb in ob tem zanikala, da bi jima šlo za športne učinke (pojmi o športu so bili takrat še precej nerazčiščeni, še bolj in dalj časa pa so ostali nezanesljivi občutki za višino in globino – vse dokler v vsakdanjo uporabo niso prišli višinomeri). Bila sta izključena iz kluba. Literarni opis nesreče ni smel iziti v *Planinskem vestniku* po posredovanju predsednika SPD Frana Tominška v soglasju s TK Skala, ne da bi bil o tem obveščen urednik Josip Tominšek. Le-ta ni imel nič pri prepovedi (kot se je nepoučeno in nespametno govorilo celo pred nekaj leti!) in je bil zaradi nje prizadet, saj je bil ves čas iskren prijatelj Debelakove (imenoval jo je »škratelj iz Ljubljane«, ona pa njega »mariborski stric«); bil pa je razumevajoč tudi do siceršnjega delovanja TK Skala. Nesporazumi so se stopnjevali. V časniku *Narodni dom* je mladi novinar Alfonz Gspan objavil žaljiv članek in Debelakovo obdolžil senzacionalizma (A. G.: Izpod triglavske stene. V: *Narodni dnevnik*, št. 188, 22. avgust 1927 – Gspan, Alfonz: Še par besedi. Na naslov ge. Mire Marko Debelak-Pibernikove. V: *Narodni dnevnik*, št. 199, 3. september 1927). Debelakova je pisca tožila. Dr. Henrik Tuma in dr. Josip Ciril Oblak sta kot odvetnika obeh strani na razpravi zastopala vsak svojo idejno stran planinstva (Turistika in paragraf. V: *Jutro*, št. 163, 14. julij 1928). Ugotovljeno je bilo, da so govorice izvirale iz besedičenja enega od domačih reševalcev, ki ga niti ni bilo pri reševanju – zanj je Tuma predlagal SPD, naj ne bo več gorski vodnik (Tuma, Henrik: Odmev lanske nezgode v triglavski steni. V: *Slovenski narod*, št. 165, 21. julij 1928, str. 4). Leta 1949 se je v nekrologu ob smrti Mire Marko Debelakove oglasil tudi tedanji urednik PV Josip Tominšek ter jasno in temeljito opisal okoliščine krize, ki je ogrožala ugled in čast Mire Marko Debelakove in se je že skoraj razvila v kulturno-planinsko vojno. Tominšek je tedaj blažil in miril na vse strani, Debelakovi pa svetoval, naj se malo umakne. Čez leto dni so v PV spet začeli izhajati članki, njeni najboljši, leta 1933 pa knjiga *Plezalna tehnika* v izdaji SPD (Tominšek, Josip: Tovariš Mira Marko. Cvetko na grob. V: *Planinski vestnik* 1949, št. 2, str. 44).

Toponomastični zemljevid Skupine Triglav - Škrlatica

sestavil:

Dr. Henrik Tuma

Merilo 1:37.500

Vrhovi, Obore, Selišča, Prerazi, Vode.

☼ Cerkev	☼ Dohajališče
☼ Hiša, senik	☼ Mlin, žoga
☼ Turistiška koča	☼ Cesta
☼ Lovska koča	☼ Vozna pot
☼ Križ, znamenje	☼ Steza

☼ Greben z višinsko tablo ☼ Bro, Most ☼ Grapa ☼ Lednik ☼ Izvir

☼ Kartografska oznaka po zemljevidih bivših jugoslov. izd. ☼
Risal Oskar Tuma.

► Herbert Drofenik, eden izmed avtorjev prvega plezalnega vodnika Naš alpinizem. Vir: Slovenski planinski muzej.

Skala je izdala Toponomastični zemljevid skupine Triglav - Škrlatica Henrika Tume in leta 1939 začela pripravljati hipsometrijski zemljevid Savinjskih Alp. Vir: Slovenski planinski muzej.

cu natančno pregledal tudi tujo literaturo o naših gorah in izredno skrbno pripravil gradivo za tisk, Herbert Drofenik pa odlične perorisbe in zemljevide. *Naš alpinizem* je kot prvi slovenski plezalni vodnik tedanjim in kasnejšim rodovom plezalcev predstavljal odličen plezalni kažipot.⁸⁵ Na notranji naslovnici strani je skromno napisano: Gradivo je s pomočjo tovarišev zbral in uredil dr. Mirko Kajzelj, vendar vsa knjiga kaže uredniško roko in skrb.

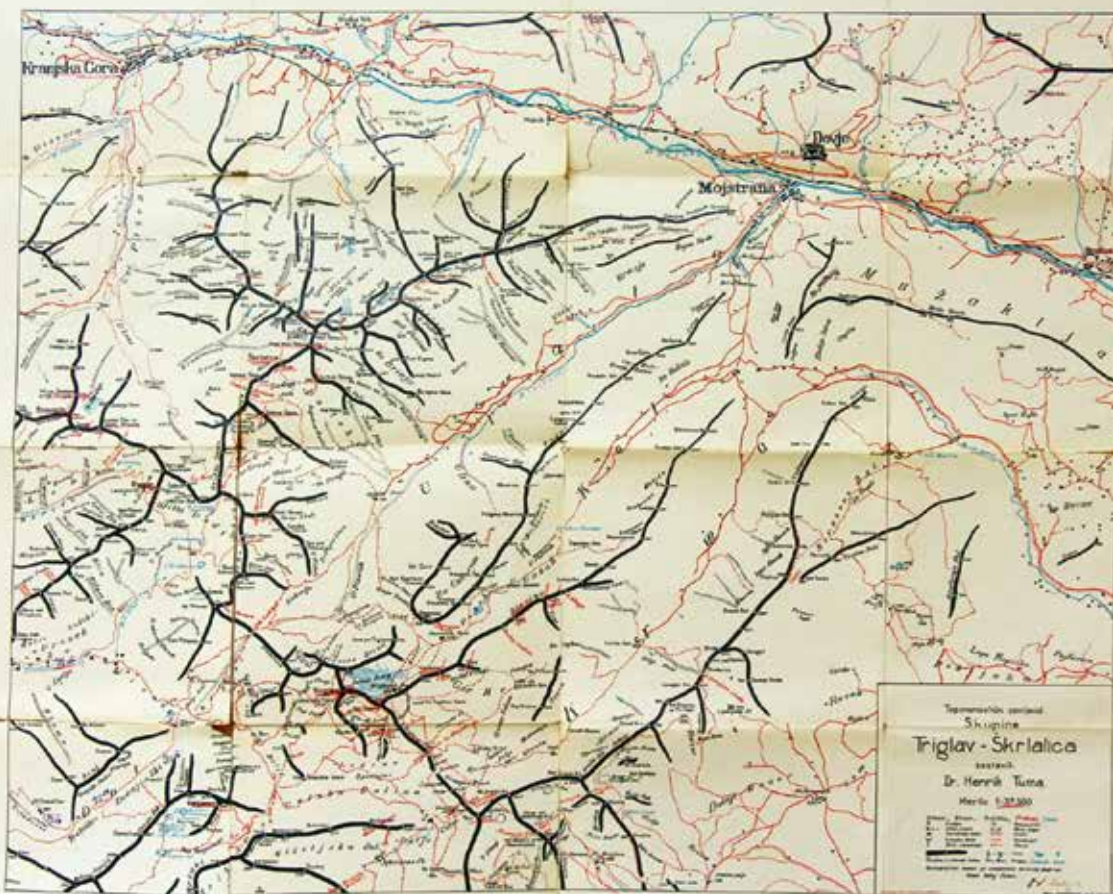
V uvodu je poudarjen pojem doživetja v gorah, ob tem pa končni namen in cilj alpinizma – vzgojiti ljudi v alpiniste, gore pa naj ostanejo nedotaknjeno svetišče. Izraz »alpinizem« je

dobil ime po evropskem gorstvu Alpe, kjer so to dejavnost najprej gojili. Sledi opredelitev izraza »alpinistika«: to je šport, ki obsega smučanje in plezalstvo.^{xvii} Alpinistika in kulturne dejavnosti, ki so jim predmet gore, pa skupno tvorijo alpinizem. Navaja vire za zgodovinski del, opisi so urejeni po dolinah in ne po vrhovih, obsegajo celotne Julijske in Kamniško-Savinjske Alpe. Uvaja enotno imenoslovje in izrazoslovje po Tumi in drugih virih. Sledi idejni članek Vrednota alpinizma Albina Torellija, ki nastopa kot alpinist-etik. Naslednji je zgodovinski Pregled našega alpinizma Mirka Kajzelja, ki orisuje slovenski alpinistični razvoj. Pred samimi opisi vzponov so praktična navodila za uporabo, pred vsako skupino opisov pa še kratek zgodovinski prikaz obravnavanega območja.⁸⁶

Ta vodnik s svojo izčrpnostjo in kulturno bogatostjo še vedno daleč presega običajne plezalne vodnike in je eno najpomembnejših kulturnih dejanj našega predvojnega alpinizma, zato je ob petdesetletnici upravičeno dočakal ponatis (Državna založba Slovenije, Ljubljana 1982). V spremni besedi je Tine Orel, tridesetletni urednik *Planinskega vestnika*, posebej poudaril velik pomen tega temeljnega alpinističnega vodnika v najboljšem pomenu besede.⁸⁷

V skalaških vrstah sta bila tudi odlična gorska slikarja Valentin Hodnik in Edo Deržaj.

xvii Izraz *alpinistika* je zlasti v dveh desetletjih med obema svetovnima vojnoma dvajsetega stoletja pomenil organizirano smučanje in plezanje v visokogorju brez poklicnih gorskih vodnikov. Izraz *alpinizem* je dejavnost, ki vključuje plezanje, hojo, smučanje v gorskem svetu, zlasti po brezpotjih, prav tako pa pomeni tudi vedo o Alpah in alpinistiki. V sedanjem času izraz alpinizem obsega oba pomena (Mlač, Albin in sod.: *Planinski terminološki slovar*. ZRC SAZU, Ljubljana 2002. – Bokal, Ljudmila in sod.: *Slovenski smučarski slovar*. ZRC SAZU, Ljubljana 2011).

Ob prvi projekciji filma *V kraljestvu Zlatoroga* v veliki dvorani Uniona, Ljubljana 28. avgusta 1931. Vir: Slovenski planinski muzej.

► Skalaška filmska ekipa na Triglavu, 1929 (z leve: Herbert Drofenik, za njim Mirko Kajzelj, scenarist Juš Kozak, Joža Čop in Janko Ravnik). Vir: Slovenski planinski muzej.

◄ Snemanje filma *V kraljestvu Zlatoroga*, 1928, 1929; pobudnik, režiser in snemalec je bil prof. Janko Ravnik. Vir: Slovenski planinski muzej.

Valentin Hodnik (1896–1935): njegov najpogostejši motiv so bile gore, stene, Bohinjsko jezero (pogosto pozimi, ob različnih urah dneva, v vsakem vremenu). Na svojih poteh po gorah je slikal akvarele in fotografiral ter posnetke nato prenašal na platno v svojem domu in ateljeju, tako imenovani vili Ruši, ki si jo je postavil leta 1926 v Ukancu. Upodobil je malodane celotno Triglavsko pogorje. Njegov opus je velik in raznolik, evidentiranih je preko 230 olj, akvarelov, skic, risb. Bil pa je tudi popularizator planinstva in turizma. Že v letu 1919 sta skupaj z Jankom Ravnikom zgradila pot iz doline Voje čez Vrtačo na Triglav. Poskrbel je za ureditev vojaških pokopališč pri Zlatorogu in na Komni. Prometno društvo za Bohinj je izdalo njegove barvne risbe, ki prikazujejo življenje v teh krajih in so polne humorja. Za hotelirko Jerajevo je izdelal maketo Triglava z okolico. Bil je član Slovenskega planinskega društva, Turistovskega kluba Skala in eden od ustanoviteljev Smučarskega kluba Bohinj.

Skalaška koča na Rožci, 1933. Vir: Slovenski planinski muzej.

Najpomembnejše dejanje kulturne dejavnosti skalašev pripada prvemu slovenskemu celovečernemu filmu *V kraljestvu Zlatoroga* režiserja Janka Ravnika, ki je nastal leta 1931. Zgodba se odvija okoli treh prijateljev (študenta, železničarja in kmeta), ki se odpravijo na izlet v »kraljestvo zlatoroga« – na slovensko »sveto goro« Triglav. Med potjo srečajo domačine – kosce, gozdne delavce in gozdnega čuvaja. Zvečer postavijo šotor, drugi dan pa nadaljujejo pot k planšarski koči, kjer srečajo pastirico, ki jim ponudi prenočišče. Tretji dan nadaljujejo pot na Triglav, nato pa se skozi Bohinj vrnejo na Bled, kjer se razidejo. V filmu so imeli glavne vloge skalaši Joža Čop, Miha Potočnik, Herbert Drofenik in Franica Sodja.⁸⁸ Film je doma in na tujem doživel izreden uspeh.

Že leto kasneje je sledil drugi slovenski film *Triglavske strmine*, ki govori o kmečkem fantu Mihiu in njegovi zaročenki, ki bi morala na ples. A Miha prijatelja zvabi v gore, zato skuša razočarano zaročenko na plesu osvojiti ostareli planinec, ki jo skupaj s še enim parom odpelje v gore, kjer omaga. Vsi planinci se nazadnje srečajo na Triglavu, kjer zaročenca podpišeta poročno pogodbo, da žena ne bo nikoli branila možu odhajati v gore. S tem filmom TK Skala ni imel uradne povezave. Bil je samostojno delo Metoda Badjure – pred leti tudi skalaša, takrat pa že vedno bolj uveljavljajočega se slovenskega filmskega ustvarjalca – in njegovega samostojnega filmskega studia Sava film.⁸⁹ Poleg edinega poklicnega igralca Antona Cerarja – Danila so v njem kot posamezniki igrali skalaši Miha Potočnik in Joža Čop (ki sta igrala že v prvem filmu) ter Uroš Župančič, ob njih pa še Pavla Marinko, Milka Badjura in Jože Kunstler. Film je posnel Badjura, snemalec v Triglavski severni steni je bil skalaš Stanko Tomišek.⁹⁰ Film je bil sprejet z navdušenjem, Metod Badjura pa je motiv slovenskih gora in tamkajšnjega življenja uporabil še večkrat, npr. že isto leto v dveh kratkih filmih *Bloški smučarji* in *Triglav pozimi*.

Gradnje

»Klub dosega svoj namen s tem, da gradi turistovska in smučarska zavetišča.« (Pravila TKS)

Čeprav glavni cilj Skale ni bil gospodarski – nasprotno, bil je izrazito negospodarski – se je s časom vendarle pokazala potreba po lastnih planinskih zavetiščih. Skalaši so že slabe tri mesece po ustanovitvi kluba resno razmišljali o zbiralni akciji prostovoljnih prispevkov za gradnjo skromnega planinskega zavetišča v Razorjevi skupini. V ta namen so konec aprila 1921 naslovili vlogo za dovoljenje na policijsko ravnateljstvo, ki pa jo je zavrnilo z utemeljitvijo, da je za gradnjo planinskih zavetišč poklicano in upravičeno v prvi vrsti le Slovensko planinsko društvo.⁹¹ Tudi zamisel o postavitvi koče na Kriških podih, za katero so že izdelali tudi dva načrta, zaradi bližine takratne državne meje ter pomanjkanja lesa in vode ni bila mogoča.⁹² Kljub neuspehu pri zamislih glede gradnje lastnega zavetišča je TK Skala poskrbela za svoje člane tako, da je v začetku koče predvsem najemala, npr. Schmidingerjevo na Veliki planini, pastirsko kočo pod Rožco in Hajnriharjevo kočo na Spodnjem Voglu.⁹³

Največji zalogaj, ki so ga financirali predvsem z vstopninami za ogled filma *V kraljestvu Zlatoroga*, je bila gradnja Skalaške doma na Rjavi skali

Skalaški dom na Voglu. Vir: Slovenski planinski muzej.

▲ Ob odprtju Skalaškega doma na Voglu, 19. avgusta 1934.
Vir: Slovenski planinski muzej.

► Reševalci s ponesrečenim tovarišem dr. Juletom Gabrovškom v Razorju, 23. julija 1940.
Vir: Slovenski planinski muzej.

nad Ukancem v Bohinju. Odločitev za lokacijo, ki jo je predlagal Janko Ravnik, je bila sprejeta zaradi odlične lege, lahkega dostopa, prostranih smučarskih terenov, predvsem pa razgleda, saj je od tam viden »venec Julijskih vrhov, z očakom Triglavom, na zahodu z Rodico, Voglom, Podrto goro, Bogatinom, Lanževico, Lepo špico tja do sedla Hribaric. Vidne so tudi Karavanke in Kamniško-Savinjske Alpe. Veličasten je pogled z Rjave skale na Bohinjsko jezero, ki je vidno v vsem svojem obsegu. Pogled v dolini sega dalje prek Bohinjske Bistrice v Sotesko in proti Bledu.«⁹⁴ Postavili so ga leta 1933 in je bil oskrbovan že od božiča naprej, uradno pa so ga, z velikim ognjemetom in kresovi na okoliških planinah, odprli avgusta 1934.⁹⁵ Skalaši so tako turistično zvezali Komno in celotno Triglavsko pogorje s skupino Črne prsti in zimskemu športu odprli najlepše alpsko smučišče Julijskih Alp ter nasploh v Jugoslaviji, tako pa so si k jaslim privezali tudi mršavo molzno kravico, ki daje najpotrebnejše dohodke za delo kluba.⁹⁶ Med drugo svetovno vojno so dom partizani požgali.⁹⁷

Jeseniška podružnica je leta 1931 poleg najete kočice na Rožci postavila kočico in jo leta 1934 povečala. Tudi ta je bila med drugo svetovno vojno požgana.

Zaradi vedno večjega razmaha plezalstva je postala aktualna tudi gradnja bivačev, za kar so se zavzeli zlasti jeseniški skalaši. Pri vseh gradnjah so skalaši veliko dela opravili sami s prostovoljnim delom, vse pa so bile dostopne tudi drugim obiskovalcem. Zaradi zahtevnosti postavitve lahko h gradnjam štejemo tudi postavitve križa v spomin prijateljem – žrtvam gora – na drugem najvišjem vrhu slovenskih gora, Škrlatici, 26. avgusta leta 1934. Zamislil si ga je alpinist Sandi Wisiak, ki pa se je 12. maja 1933 tudi sam ponesrečil. Načrt zanj je, tako kot za jeseniške bivače, naredil Karel Korenini, križ je bil visok pet metrov, njegova debelina je znašala 30 centimetrov, tehtal pa je 200 kilogramov. Ob lepem vremenu je bil viden daleč naokoli, ob sončni svetlobi pa se je svetil, kakor da bi bil zlat.⁹⁸ Kmalu po vojni, leta 1953, so skalaški križ skrivaj podrl in ga vrgli čez skalovje, z njim pa tudi napis Žrtvam gora – TK Skala.⁹⁹

Markacijska dejavnost in reševalno delo

»To znamenje je še danes v veljavi in se z njim označujejo naša planinska pota.« (dr. Mirko Kajzelj, 1979)¹⁰⁰

TK Skala je od samega začetka deloval na zelo širokem spektru gorniške dejavnosti, je pa v določenih obdobjih dajal prednost posameznim toriščem dela. Že skalaši sami so obdobja delovanja kluba časovno opredelili; kot na primer markacijska doba, smučarska doba, plezalno-alpinistična doba, filmsko-književna doba, doba gradnje Skalaškega doma ipd.¹⁰¹ Markiranje poti je spadalo pod »tehnično delo«, pod to delovanje so dodali še reševanje ponesrečenec. Nekaj časa so markiranje poti opravljali skupaj s Slovenskim planinskim društvom, saj so bili skalaši kot plezalci zelo zaželeni zlasti pri markiranju v slabo obiskovanih in neobdelanih območjih. Skupaj z Alojzijem Knafelcem

Gradnja bivaka I v Veliki Dnini v južnem ostenju martuljske Velike Ponce, (1935) ter nošnja za bivak. Vir: Slovenski planinski muzej.

Vpisna knjiga Bivaka I v Veliki Dnini. Vir: Slovenski planinski muzej.

Gradnja bivaka II Na Jezerih na Gruntu pod Rokavi, 1936. Vir: Slovenski planinski muzej.

Postavljanje križa na Škrlatici 27. avgusta 1934. Križ so postavili skalaši v spomin svojega v gorah umrlega tovariša Sandija Wisiaka in vseh drugih žrtev gora. Vir: Slovenski planinski muzej.

Skalaški Miklavž na smučeh obdaruje rateške otroke, Planica 8. decembra 1928. Vir: Slovenski planinski muzej.

Božič na Kredarici, smučarski izlet 1922 (spredaj z leve: drugi Joža Čop, Mira Marko Debelak, Pavla Jesih; zadaj Danilo Martelanc, Stane Tominšek). Vir: Slovenski planinski muzej.

kot zastopnikom Slovenskega planinskega društva in predlagateljem oznake – rdečega kolobarja z belo piko – je odsek leta 1922 poskrbel za uvedbo enotnega označevanja planinskih poti.¹⁰² »Markerji« so tako delo opravljali pod vodstvom Knafelca, ki so ga z velikim spoštovanjem pristrčno imenovali »ata Knafelc«, danes pa ga poznamo pod imenom »oče slovenske markacije«. Prvi skalaši so že pred uradno ustanovitvijo Skale s Knafelcem markirali dobršen del poti v Kamniško-Savinjskih Alpah.¹⁰³

Skala pa je imela tudi svoj tehnični odsek, ki je skrbel za organizacijo markacijskega dela ter prirejal tečaje v branju zemljevidov in orientaciji v gorskem svetu.¹⁰⁴ Po letu 1926 so nadelavo in markiranje planinskih poti opustili, deloma »vsled pomanjkanja gmotnih sredstev, deloma vsled preorientacije v smeri propagiranja veleturistike.«¹⁰⁵

SPD je 16. junija 1912 v Kranjski Gori ustanovilo prvo slovensko »Rešilno postajo«. Ta datum danes velja za datum ustanovitve Gorske reševalne službe (GRS) oziroma Gorske reševalne zveze Slovenije (GRZS).^{xviii} Tega dne je načelnik Kranjskogorske podružnice SPD zdravnik dr. Josip Tičar sklical sejo odbora »radi nameravane ustanovitve rešilne postaje v Kranjski Gori«,¹⁰⁶ ki se je je udeležil tudi predstavnik osrednjega odbora SPD, zdravnik dr. Jernej Demšar.¹⁰⁷ Značilnost teh prvih predvojnih let je bila skromna reševalna oprema, zamudno obveščanje ter tudi maloštevilni, za reševanje usposobljeni reševalci, za kar so bili tedaj pooblaščen gorski vodniki.¹⁰⁸ Po prvi svetovni vojni je Slovensko planinsko društvo obnavljalo in na novo ustanavljalo »rešilne postaje«, odseke in oddelke. Sprva so večino moštov rešilnih postaj sestavljali gorski vodniki, kot je bilo v navadi v starejših obdobjih. Na reševalnih postajah v Ljubljani, Celju in na Jesenicah pa so glavnina reševalcev postopno postajali prav skalaši, klub pa je imel tudi svoje reševalne odseke. Močna je bila zlasti skalaška »rešilna ekspedicija« na Jesenicah. Bili so veliko v gorah in tudi doma njim najbližje ter zato najbolj pri roki. Kot odlični alpinisti so veliko pripomogli k razvoju reševalnih postaj in službe v celoti.

Dobra reševalna usposobljenost pa je prišla šele z leti in s številom posredovanj. Prva leta po ustanovitvi so bila za mlade plezalce, ki so bili tudi reševalci, še prezahtevna. Že prva nesreča člana Skale je razkrila veliko pomanjkljivosti v plezalnem znanju, primernosti izbiranja plezalnih ciljev in na koncu tudi v sposobnosti reševanja. Zaradi neizkušenosti, začetne navdušenosti, prevelikega tveganja in pomanjkljive plezalne opreme je med skalaši že 28. junija 1921 prišlo do prve žrtve. Ko se je 16-letni Karleto Tauzher v severni steni Turske gore pri plezanju

^{xviii} Po prvi svetovni vojni so postopno nastajale še druge rešilne postaje in se preimenovala v reševalne; tudi pri TK Skala je deloval reševalni odsek v dobrem sodelovanju z reševalnim odsekom SPD, saj so tudi v njem sodelovali najbolj usposobljeni skalaši. Po drugi svetovni vojni je nastala Gorska reševalna služba (GRS) v okviru Planinske zveze Slovenije (PZS). Leta 2006 se je reševalna organizacija osamosvojila in se preimenovala v Gorsko reševalno zvezo Slovenije (GRZS), še vedno pa tesno sodeluje z matično organizacijo PZS (Oman, Pavel: Nesreče v svetu gora skozi čas. V: Habjan, Vladimir in sod.: *Reševanje v gorah: Sto let organiziranega gorskega reševanja v Sloveniji*. Gorska reševalna zveza Slovenije, Kranj 2012, str. 18–35).

Izlet skalašev na Krim, 1922; zgoraj Janez Kveder, v beli srajci Stane Predalič, spredaj Vladimir Kajzelj. Vir: Slovenski planinski muzej.

Godba na Rožci med skalaško veselico na Rožci. Vir: Slovenski planinski muzej.

prvenstvene smeri^{xix} smrtno ponesrečil, skalaši naslednji dan niso zmogli priplezati do njega in so odstopili od reševanja. Do njega, 150 metrov visoko nad vstopno grapo v steni, je tretji dan priplezal 71-letni gorski vodnik Martin Ošep - Mártin iz Solčave in ga sam spustil iz stene na melišče. Nato je prosto sestopil po smeri vzpona. V dolino so ponesrečenca odnesli domači vodniki.¹⁰⁹

Na Skalo so se usuli očitki javnosti¹¹⁰ – kratico TKS so tedaj razlagali kot »trpasti klub samomorilcev« – da se ne zaveda resnosti življenja. V *Slovenskem narodu* se je oglasil tudi drenovec Rudolf Badjura in skalašem očital, da se spuščajo v prevelike nevarnosti, imajo pač svoje obdobje mladostniškega viharništva. Nujna pa je resna vadba plezanja s poznavanjem in upoštevanjem vseh pravil sodobne plezalne tehnike. Najprej naj se seznani s pravilno uporabo vrvi in druge opreme. Plezalne ture naj si izbirajo postopoma in ne kar takoj najtežjih – najprej Šmarno goro in ne takoj Jalovec. Dodal je še: »Budalosti, kot je bila zadnja gorska tekma z Javornika na Stol, naj enkrat za vselej nehajo, trening bodi previden, brez labkomiselnosti, častiblepja in predrznosti.«¹¹¹

TK Skala je najprej sporočil, da neizurjenim odločno odsvetuje težje ture, nato pa je odgovoril Badjuri, da klub uradne šole še ni imel in trenirajo posamezno, zavedajo pa se, da želijo plezati brez vodnikov in biti kos tujim alpinistom. Čudijo se, da jim pri tem starejši in izkušeni ne pomagajo. Glede gorske tekme s Stola na Golico pa sporočajo, da jo je priredil odsek jeseniškega »Orla«, baje pa je sodelovala tudi jeseniška podružnica SPD, od Skale so se je udeležili le trije člani popolnoma naskrivaj. TK Skala je tudi proti vsakemu športnemu pretiravanju. Pravilna turistika je ena najlepših panog in radi se bodo naučili uporabe vrvi, ko bo izšolani B. pripravil knjigo in tečaj o tem.¹¹²

Badjura je v odgovoru naštel, v katerih temeljitih alpinskih šolah se je zelo veliko naučil, kaj takega pa bi privoščil tudi TK Skala, saj nikakor ne misli, da bi se mladina morala ukvarjati s čim drugim ali celo postopati.¹¹³

Vendar očitki javnosti skalašev niso zadržali – še naprej so plezali, a jih je nesreča opomnila, da se morajo bolje seznani s plezalno tehniko in se, preden se lotevajo vedno težjih, še nepreplezanih sten, plezalsko izpopolnijo v lažjih, že znanih smereh.

In kako je bilo z omenjeno budalostjo, ki naj se enkrat za vselej neha? Začela se je s časopisno novico, da jeseniški odsek Orlov priredi 5. junija dve tekmi v vztrajni hoji; prvo: Jesenice–Stol–Golico–Planina, drugo pa: Dovje–Jesenice–Planina. Vabijo vse prijatelje športa, naj se s prijavnino 5 dinarjev prijavijo pri načelstvu, pri Janku Černetu ali Franu Vilmanu, v fotografičnem ateljeju Sava pri Jesenicah. Za vsako tekmo so po tri častne diplome s slikami s poti tekme. Zbirališče za prvo je v Delavskem domu na Savi ob 1. uri zjutraj, za drugo ob pol 11. uri pri g. Železniku na Dovjem. Popoldne ob pol 4. uri pa bo koncert v restavraciji Planina z objavo uspehov in razdelitvijo častnih diplom. Turisti, za prvenstvo!¹¹⁴

xix Smer sta plezala Vladimir Kajzelj in Tauzher s 25-metrsko konopljeno vrvjo, brez uporabe klinov; prvi je preplezal previs in se razvezal, kot je bilo takrat v navadi, in z rokami povzemal vrv, na katero je bil navezan Tauzher. Slednji je zdrsnil in ker ga Kajzelj ni mogel zadržati, se je pri padcu ubil. Kajzelj je sam izplezal na vrh in odšel po pomoč. Smer je bila drugič preplezana šele 45 let pozneje in nosi oceno težavnosti V. stopnje.

Pod Rjavino. Vir: Slovenski planinski muzej.

Tekma je res bila, vzbudila pa je nemalo razburjenja, tako da o poteku in rezultatih ni bilo novic. Šele neutrudno vztrajni skalaš Vladimir Kajzelj je v svojem zgodovinskem pregledu o ustanovitvi Skale omenil tudi to tekmo:

»Ko se je leta 1923 ustanovila jeseniška podružnica Skale, je nekoč v svoji gorečnosti zagrešila pravo gorostasnost. Priredili so namreč dirko – sodobno bi se morda bolje reklo hajko – s Koroške Bele do Prešernove kočice na Stolu ter dalje prek Vajneža in Kočne do Spodnje kočice na Golici, kjer je bil cilj. Tega pogona se je udeležil tudi Ljubljčan Stane Predalič, ki se je celo prav dobro 'plasiral' med prvimi. 'Start' je bil istočasen in so se potem ubogi planinci pehali po strminah Stola, skušajoč drug drugega prebiti. Izguba spenjenih ustnic so moleli izsušeni jeziki – res nečloveško in nealpinistično početje! Eden od tekmovalcev se je v Medjem dolu ves onemogel zgrudil in moral seveda odstopiti. Čas zmagovalca Albina Čopa je bil 3 ure 40 minut – fantastično za tistega, ki pozna to daljavo, a bkrati tudi – blazno. Ni čuda, da se je družinski oče, ki je peljal svoje otroke na Golico, nekega subega, kosmatega, zagorelega tekmovalca s širokimi ličnicami, ki ga je zagledal pribajati iz gora parobka, tako ustrašil, da je na vso moč zavpil: 'Otroci, bežite, afna gre!' V svoji smrtni utrujenosti je ubogi 'borec' res moral na nek način biti podoben opici! Naš smučarski lord Rudolf Badjura se je takrat v časopisu upravičeno obregnil ob to tekmo, češ da to kljubuje najosnovnejšim načelom alpinizma in bije v obraz vsaki higieni, saj bi si na taki gonji kak 'tekač' lahko dokončno upropastil zdravje. Pa kaj hočemo, tudi tu se je uveljavil stari izrek: mladost – norost. Kaj takega se poslej seveda ni nikoli več ponovilo.«¹¹⁵

Stremljenje prekipelajoče mladine, da bi se preizkusila in izkazala, je bilo splošno – vsi so poskušali vse, kar je bilo novo, zanimivo in vabljivo, pri tem pa ni bilo videti ne takšnih ne drugačnih razlik. Marsikateri tak poskus se je izjalovil ali pa ga je javnost slabo sprejela. Tej Badjurovi »budalosti« in Kajzeljevi »pravi gorostasnosti iz gorečnosti« sedaj po toliko letih lahko izrečemo vse priznanje. Vsekakor je bila to prva tekma v vztrajni hoji, pravzaprav gorskem teku pri nas!

Razvedrilo, izleti

»Prisrčno, neponovljivo tovarištvo se je živo prepletalo med nami.« (Jože Truhlar, 1986)¹¹⁶

Klub je prirejal skupne letne in zimske izlete in ture, ki so utrjevali njihovo tovarištvo in prijateljske odnose. Ne samo to, na začetku so bili glede skupnih izletov zelo strogi, saj je bilo sklenjeno, da so skupni izleti obvezni; kdor izostane, bo izključen.¹¹⁷

Tako so že za veliko noč leta 1921 organizirali smučarski izlet na Veliko planino. Financirali so ga z denarjem, ki jim ga je dalo Slovensko planinsko društvo za markiranje poti v Kamniških planinah leto poprej.¹¹⁸ Imeli so tudi skupna silvestrovanja, prirejali so miklavževanja z obdarovanjem otrok, smuško igro »lov na lisico«, maškarado na smučeh, plese. Njihova »hostarska olimpijada« je bila zabavno smučarsko tekmovanje udeležencev v pustnih maskah okoli leta 1930

Na povratku s Krvavca, 12. oktobra 1924. Vir: Slovenski planinski muzej.

SKALAŠKA HIMNA

ZA KLOBUKOM KRIVCE,
OD IRHOVINE GVANT,
NA NOGAH IMA KVEDRE
VSAK GORENJSKI FANT.
KREPAK JE VSAK KAKOR SKALA,
KI MU HRABROST IN ZDRAVJE DALA,
ZATO PA SKALO LJUBI
VSAK GORENJSKI FANT.

SKALA, DIVJA SKALA,
KRAS GORENJSKIH GOR,
SKALA, DIVJA SKALA,
TI VEDNO BOŠ NAM VZOR.
TRDEN KAKOR SKALA
JE SLOVENSKI ROD,
KVIŠKU KAKOR SKALA
VODI NAŠA POT!

SKALA, DIVJA ...

KO PRVI SNEG ZAPADE,
ZA DILCE ZGRABI VSAK
NA NOGE JIH PRIČVRSTI
IN ODLETI KOT VRAG;
ČEZ STRMINE IN POLJANE
BRAZDE ORJE IN KRISTJANJE,
PA TUDI PREKO SKALE
SE SPUSTI KOT VRAG.

SKALA, DIVJA ...

KOMAJ SNEG SE STAJA,
V SKALE SE PODA,
PO STRMINAH PLEZA -
KDOR LE KAJ VELJA,
LJUBI SONCE IN PEČINE,
PA TUDI DEČVE IN DOLINE;
NAJBOLJ PA LJUBI SKALE,
KDOR LE KAJ VELJA!

SKALA, DIVJA ...

KO SKALAŠ UMRJE,
NE MRE V POSTELJI RAD,
NA STRMO SKALO SPLEZA
IN ZAGRMI V PREPAD.
KO PRED NEBEŠKA VRATA STOPI,
SV. PETER PRIDE MU NASPROTI,
TEDAJ ZAČUJE HIMNO
SKALAŠKO ZADNJIKRAT.

SKALA, DIVJA ...

Pla alpske družbe
Jesenice.

Jesenice, 10. XII. 60.

Spodotveni t. varil. OBTASI I

V polni temi so pripravili na 40. letnico ustanovitve TK SKALA, pa jo bomo posebej ob 40. letnici jubileja temeljito pripravili, zato skliče je pripravi alpski odbor sestane, kjer vseh skalarov na srečo, da 19. in 20. ob 19 uri v Planinski sobi TV Partizani na Jesenicah, na katero pridite vsi, seboj prinesite do 4000 letnice Skale.
Pripravi se moramo na proslavo in prireditve, ki se bodo vrstile na Jesenicah, Bohinju, Voglin, v Ljubljani in v Trzinu.
Na Jesenicah bomo uredili jubilej na skalarški razstavi v kateri morajo biti prisotni vsi skalarji na slovenskem TK SKALA.
Na sestanku p. 19. in 20. masovito vsi, seboj prinesite: slike, fotografije, je, razpisnice, slike, letnice, ciljne, izreke in besedila in drugo strogo vsaki razstavi material.
Razstava mora biti popolna početa anemna dela na planinski strar med obema vojnama.
Na sestanku pridite točno ob 19. uri, seboj prinesite do 4000 volje in predlože na Pla bolj uspešno izvedbo anemna jubileja.

Na pripravi alpski odbor
Zvezniš Urab

Pripravi alpski odbor
na 40. letnico TK SKALA.

Jesenice, 1. I. 1961.

Tablica iz spominskega SKALAŠKI

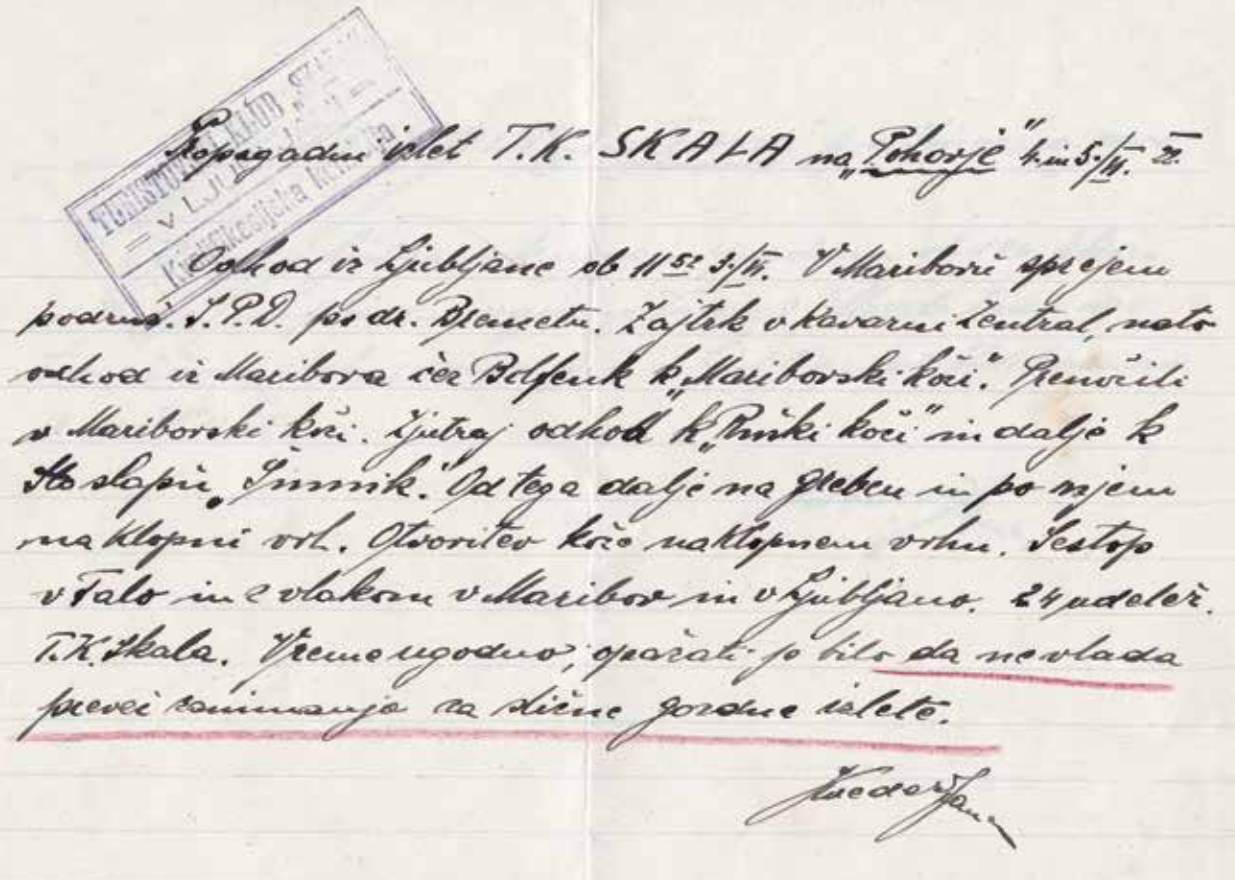
Prvemu sestanku Skalarov, ki se je v Ali, dne 14. XII. 1901 ali 18. drugi, da se skupaj posvetimo o vseh jubilejnih prireditvah TK SKALA. Naše vabilo je namenjeno vsem Skalarom, ki hočejo sodelovati pri jubilejni skalarški razstavi na Jesenicah, kjer skalarov na Bohinju in Voglin in pri jubilejni skalarški proslavi v Trzinu dne 19. XII. 1961 v Trzinu.

Kar ima čas namenjeno pripravi razstave posebej s pripravi na jeseniško jubilejno skalarško razstavo p. 19. in 20. urah, seboj prinesite vsi skalarji na slovenskem TK SKALA, da bo razstava res v resni pripravi dela skalarov in Skale med obema vojnama. Kato vas prosimo, da čim prej prinesete vse predlože in da prinesete se taneh prinesite seboj Pla več slik starih skalarov, legitimacij, snov in druge kar kakor koli govori o skalarstvu delu in strokovini. Sestank se bo vrtil v petek, dne 6. januarja točno ob 19 uri v Planinski sobi TV Partizani na Jesenicah.

Na sestanku pridite vsi in prinesite vsi
Načrtovanje taneh v petek, 6. I. ob 19 uri na Jesenicah
Zvezniš Urab

▲ TK Skala je končala z delovanjem leta 1941 in se po vojni ni več organizirala. Vendar se je duh Skale skozi naslednja desetletja ohranil v taki ali drugačni obliki, npr. v številnih spominskih člankih v *Planinskem vestniku*. Leta 1961, ob 40-letnici ustanovitve TK Skala, pa so nekdanji člani jeseniške podružnice pripravili spominsko proslavo. Vir: Slovenski planinski muzej.

◀ Rokopisna *Skalaška himna*, z narisanim vrhom Triglava za podlago. Besedilo na sliki se nekoliko razlikuje od izvirne himne Toneta Berlota. Vir: Slovenski planinski muzej.

Kratki opisi izletov TK Skala:
1922–1923, ki jih je pisal
Janez Kveder (1894–1956).
Vir: Slovenski planinski muzej.

v Bohinju.^{xx} Daleč naokoli so slovele »hostarske veselice« v Vratih, na katerih so znani skalaši igrali na improvizirane instrumente in peli, spremljal pa jih je priljubljeni oskrbnik Jože Torkar s svojo harmoniko.^{xxi} Hobarjev se je spominjal tudi Tone Berlot, avtor besedila in melodije znamenite *Skalaške himne*.^{xxii} Jeseniška podružnica je za sprostitev članov organizirala celo svojo nogometno sekcijo. Z organizacijo vsakoletnih veselic so si skušali izboljšati finančno stanje, saj se je klub večinoma financiral sam. Skalaške veselice v Sokolskem domu na Jesenicah so bile med najbolj priljubljenimi. Za starejše člane, smučarske veterane, je Skala organizirala tradicionalne smuške tekme za Bukov pokal na Rožci in Voglu.¹¹⁹

Konec in ponovni začetek

*»Izoblikovali so lik alpinista, lik gornika, ki še danes mnogim ljudem služi kot vzor in bo tak tudi ostal.«
(dr. Miha Potočnik, 1961)¹²⁰*

TK Skala se je na občnem zboru 14. novembra 1940 preimenoval v Alpinistični klub Skala,¹²¹ kar je banska uprava Dravske banovine 7. februarja 1941 tudi sprejela.¹²²

- xx O tej hostarski olimpijadi se je ohranila fotografija v arhivu Slovenskega planinskega muzeja. Iz članka v *Jutru* (št. 205, 6. septembra 1931, str. 5, Pogumni reševalci v naših gorah) in primerjave z enako fotografijo v muzejskem arhivu in pripisom Hobarji z Jesenic in Mojstrane je mogoče razbrati, da so bili Gornjesavski hobarji neformalno poimenovanje skupine skalašev in gorskih vodnikov Gornjesavske doline.
- xxi Torkarjeva Mara, hči dolgoletnega oskrbnika v Vratih, se je spominjala: »Ata je igral harmoniko, zastopani pa so bili še drugi domači instrumenti: pokrovke, kuhalnice, vilice, kozarci, metla. Dr. Miha Potočnik v svoji knjigi *Srečanje z gorami* imenuje ta ansambel 'triglavski jazz band'. Ob glasbi so planinci kar pozabili na svojo utrujenost in prestane napore in marsikdo je celo privzdignil težko okovane noge in se zavrtel ob poskočnih zvokih.« (Korošec, Ivanka: Spomini Torkarjeve Mare. Dvajset let dolgo so Torkarji oskrbovali Aljažev dom. V: *Planinski vestnik* 1994, št. 2, str. 65–68) – Takrat smo veliko peli, imeli smo celo svoj kvartet. Joža Čop po navadi ni pel, je pa večkrat povedal, da je imel zelo lep glas, a ga je enkrat odložil na okensko polico, pa so ga ukradli ... (Habjan, Vladimir: To so bili lepi časi. Pogovor z Mirom Gregorinom. V: *Planinski vestnik* 2005, št. 7–8, str. 56–59)
- xxii Berlot, Tone: *Spomenica ob 40-letnici T. K. Skale Jesenice–Ljubljana–Celje*, (pismo Urošu Župančiču, 21. januar 1961. V: Arhiv Uroša Župančiča. Marjan Šolar za Slovenski planinski muzej). V pismu Berlot omenja, da ga je v hostarsko društvo uvajal že kremeniti Miha Čop, v drugem sporočilu pa pripoveduje, kako mu je Joža Čop sredi Triglavske severne stene povsem zares zagrozil, da bo odrezal vrh, če takoj ne spesni pesmice o Steni. Seveda mu je napol v strahu takoj ustregel.

Leta 1940 se je Turistovski klub Skala preimenoval v Alpinistični klub Skala. Avtor znaka je slikar Jože Trpin (1910–1990). Vir: Slovenski planinski muzej.

Klub je v aprilu, takoj po začetku druge svetovne vojne, iz Rima prejel dopis, naj člani sodelujejo s sorodnimi italijanskimi organizacijami oziroma pristopijo h Clubu alpino italiano. Tajnik Skale Edi Keržan je kolegom svetoval, naj namesto tega raje vsi po vrsti izstopijo iz kluba, saj ga mora oblast v primeru premajhnega števila članov razpustiti. S tem je Skala prenehala obstajati.

V povojnih razmerah, ki niso bile naklonjene nikakršni razvojni eliti in v katerih je bila vsakršna individualnost nezaželena, poudarjen pa kolektivizem, Skala ni mogla ponovno oživeti in nadaljevati svojega dela.¹²³ Kako drugačno je bilo njihovo mišljenje od takratnih razmer, kaže razprava skalaša Albina Torellija Vrednota alpinizma v knjigi *Naš alpinizem*.¹²⁴ Pravi, da kultura temelji na individualno-duhovni podlagi in odklanja kolektivizem kot nekaj, kar je v nasprotju s kulturo – vrednost kulturnega dela je v ideji in v tem, da izhaja od enega stvaritelja, torej kaže na osebnost. Uspeh kluba kot celote so pojmovali kot vsoto uspehov, ki jih dosežejo posamezniki. Kljub temu pa so skalaši z dvema desetletjema delovanja kluba v slovenskem planinstvu, najbolj pa seveda v alpinizmu, vgradili tako močne temelje, da so na njih lahko rasli vrhunski dosežki kasnejših alpinistov vse do danes.

Duh Skale se je skozi desetletja ohranil v taki ali drugačni obliki, kar še posebej odsevajo številni članki in razprave v *Planinskem vestniku* v letu 40-letnice TK Skala (1961) in v naslednjih letih;^{xxiii} vsa leta ga je bilo mogoče občutiti tudi na srečanjih alpinistov veteranov, ki so prav na pobudo skalašev postala tradicionalna.

Dne 28. septembra 1995 pa je ponovno oživel z ustanovnim občnim zborom Slovenskega gorniškega kluba dr. Henrik Tuma v Ljubljani. Dve leti kasneje, 23. junija 1997, je bil ustanovljen Slovenski gorniški klub Skala – zveza gorniških klubov z namenom, da združuje gorniške klube in goji slovensko gorniško izročilo in zavest v duhu vrednot in tradicije Turistovskega kluba Skala. Danes združuje deset gorniških klubov: GK dr. Henrik Tuma v Ljubljani, GK Savinjske doline v Celju, Turni klub Gora v Ljubljani, GK Jakoba Aljaža v Medvodah, GK Karavanke v Radovljici, GK Gornjesoške doline v Bovcu, GK Limberk v Grosupljem, GK Vrhnika. GK jadrlnih padalcev in Klub gorskih kolesarjev.¹²⁵ Tako duh skalaške misli še vedno živi.

xxiii Janko Skerlep je o delu skalašev napisal: Skalaši so svoje glavno delo, da so vcepili članstvu SPD svoje nazore o turistik in zimskem športu, opravili s popolnim uspehom ter sami doprinesli sijajne zglede v obeh panogah, posebno v kulturnem delu turistik, zimskega športa in alpinizma. Skala je v glavnem dovršila svoje delo in to zelo pozitivno (Skerlep, »Skala«, skalaši in jaz, 8. januar 1961). Pavle Lavrenčič pa je to označil že v naslovu: Poklical nas je čas. (Lavrenčič, Pavle: *O prvih letih Skale. Poklical nas je čas*, pismo, 21. april 1961. V: arhiv Uroša Župančiča, Marjan Šolar za Slovenski planinski muzej.)

Uporabljene kratice

GK – Gorniški klub

GRS – Gorska reševalna služba, 1945

GRZS – Gorska reševalna zveza Slovenije, 2006

PV – Planinski vestnik

PZS – Planinska zveza Slovenije, 1948

SPD – Slovensko planinsko društvo, 1893

SPM – Slovenski planinski muzej

TKS – Turistovski klub Skala, 1921 (AKS – Alpinistični klub Skala, 1940)

Arhivski viri

Arhiv Republike Slovenije,

- AS, register društev AS 0068A ARS, št. 3435 TK Skala, pravila društva.
- AS 1219 Wisiak Aleksander.
- AR SI AS 1387, Tičar-Šušteršič, škatla 1, Dnevnik zapisov, str. XX.

Slovenski planinski muzej, Gornjesavski muzej Jesenice:

- Arhiv Uroša Župančiča:
- Berlot, Tone: Spomenica ob 40-letnici T. K. Skale. Jesenice-Ljubljana-Celje. 21. januar 1961, pismo Urošu Župančiču.
- Kajzelj, Vladimir Kajzelj, Ustanovitev Turistovskega kluba Skale. 1. april 1961, rokopis.
- Lavrenčič, Pavle: O prvih letih Skale. Poklical nas je čas. 21. april 1961, pismo.
- Skerlep, Janko: »Skala«, skalaši in jaz. Moj pogled na Skalo. 8. januar 1961, rokopis.
- Truhlar, Jože: Kronika TKS Jesenice 1923–1941. 1986, rokopis, str. 8 in 15.

Monografije

Batagelj, Borut: *Izum smučarske tradicije. Kulturna zgodovina smučanja na Slovenskem do leta 1941*. Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Ljubljana 2009, str. 189.

Bokal, Ljudmila in sod.: *Slovenski smučarski slovar*. ZRC SAZU, Ljubljana 2011.

Geršič, Matjaž; Perko, Drago; Bokal, Ljudmila in sod.: *Rudolf Badjura – življenje in delo*. Geografski inštitut Antona Melika. ZRC SAZU, Ljubljana 2014.

Habjan, Vladimir (ur.) in sod.: *Reševanje v gorah: Sto let organiziranega gorskega reševanja v Sloveniji*. Gorska reševalna zveza Slovenije, Kranj 2012.

Jelinčič, Zorko; Kajzelj, Vladimir; Bartol, Vladimir: *Dr. Klement Jug, veliki slovenski alpinist*. Planinska zveza Slovenije, Ljubljana 1956.

Kajzelj, Mirko; Drofenik, Herbert: *Naš alpinizem*. Turistovski klub Skala, Ljubljana 1932.

Lovšin, Evgen: *V Triglavu in njegovi sosesčini*. Slovensko planinsko društvo, Ljubljana 1944.

Lovšin, Evgen: *Gorski vodniki v Julijskih Alpah*. Planinska zveza Slovenije, Ljubljana 1961.

Malešič, France: *Spomin in opomin gora: Kronika smrtnih nesreč v slovenskih gorah*. Didakta, Radovljica 2005.

Mikša, Peter; Ajlec, Kornelija: *Slovensko planinstvo*. Planinska zveza Slovenije, Ljubljana 2015.

Mikša, Peter; Golob, Urban: *Zgodovina slovenskega alpinizma*. Friko, Mikša in partnerji, Ljubljana 2013.

Mlač, Bine: *Veliki pionirji alpinizma I*. Didakta, Radovljica 1993.

Mlač, Bine: *Veliki pionirji alpinizma II*. Didakta, Radovljica 1994.

Mlač, Albin in sod.: *Planinski terminološki slovar*. ZRC SAZU, Ljubljana 2002.

Rapoša, Kazimir (ur.) in sod.: *Stoletje v gorah*. Cankarjeva založba, Ljubljana 1992.

Režek, Boris: *Stene in grebeni: Zgodovina alpinistike v Savinjskih Alpah (1759–1945)*. Planinska zveza Slovenije, Ljubljana 1959.

Strojin, Tone: *Zgodovina slovenskega planinstva: Slovenska planinska organizacija, SPD–PZS, 1893–1948–2003*. Didakta, Radovljica 2009.

Tominšek, Teodor: *Trije Tominški planinci*. Planinska zveza Slovenije, Ljubljana 1981.

Tuma, Henrik: *Pomen in razvoj alpinizma*. Turistovski klub Skala, Ljubljana 1930.

Unsworth, Walt: *Encyclopedia of Mountaineering*. Penguin Books, Harmondsworth 1977.

Članki

G., A.: Izpod triglavske stene. V: *Narodni dnevnik*, št. 188, 22. avgust 1927.

K. Skala v dvajsetletju. V: *Planinski vestnik* 1941, št. 2, str. 48.

Alpinistična šola TK Skala. V: *Planinski vestnik* 1935, št. 1, str. 36.

Badjura, Rudolf: Pozimi v Kamniške planine! V: *Planinski vestnik* 1921, št. 1, str. 11.

Delkin, Oskar: O kartografiji. V: *Planinski vestnik* 1961, št. 8, str. 438.

Habjan, Vladimir: To so bili lepi časi. Pogovor z Mirom Gregorinom. V: *Planinski vestnik* 2005, št. 7–8, str. 56.

Hribar, Stanko: Planinska družina Tominškov – Dr. Stane Tominšek. V: *Planinski vestnik* 1963, št. 11, str. 577.

† Janez Rožman. V: *Planinski vestnik* 1938, št. 3, str. 79.

Jesih, Pavla; Gostiša, Milan: Jugova smer v severni triglavski steni. V: *Planinski vestnik* 1930, št. 11, str. 243.

Joca, V.: Plezalni teren Turnc. V: *Sport*, let. 2, št. 42, 14. oktober 1921, str. 324.

Savinjski Skalaši. V: *Jutro*, št. 103, 6. maj 1931, str. 3.

Kajzelj, Mirko: Ob štiridesetletnici Skale. V: *Planinski vestnik* 1961, št. 8, str. 410.

Kajzelj, Mirko: Ob 50-letnici ustanovitve AK Skala. V: *Planinski vestnik* 1971, št. 3, str. 97.

Kajzelj, Mirko: Odlomki iz nenapisanih analov. Spomini iz prvih časov našega alpinizma. V: *Planinski vestnik* 1979, št. 4, str. 203; št. 5, str. 298; št. 6, str. 403; št. 7, str. 461; št. 8, str. 525.

Kajzelj, Vladimir: Ustanovitev Turistovskega kluba Skale. V: *Planinski vestnik* 1961, št. 8, str. 405–419.

Kajzelj, Vladimir: Prispevek zdravniškega stanu k razvoju našega alpinizma. V: *Zdravniški vestnik* 1963, str. 336.

Klinar, Stanko: Na gori križ. V: *Planinski vestnik* 1996, št. 9, str. 369.

Korošec, Ivanka: Spomini Torkarjeve Mare. Dvajset let dolgo so Torkarji oskrbovali Aljažev dom. V: *Planinski vestnik* 1994, št. 2, str. 65–68.

Kunaver, Pavel: Prvi klin v Slovenskem stebri. V: *Planinski vestnik* 1963, št. 10, str. 503.

Lipovšek, Marijan: O človeku, ki je vse življenje iskal lepoto. V: *Planinski vestnik* 1966, št. 9, str. 403.

Lovšin, Evgen: TK Skala v Bohinju in v Dolini. V: *Planinski vestnik* 1961, št. 8, str. 424.

Ložar, Rajko: Slovenske planine v risbi in sliki. V: *Planinski vestnik* 1936, št. 7, str. 193–228.

Marsel, Ivo: Razvoj turnega smučanja. V: *Planinski vestnik* 1963, št. 10, str. 499.

Mikša, Peter: Narodnostni boji v planinstvu na Slovenskem do 1. svetovne vojne. *Zgodovina za vse* 2011, let. 18, št. 2, str. 59–69.

Mikša, Peter: »Da je Triglav ostal v slovenskih rokah, je največ moja zasluga«: Jakob Aljaž in njegovo planinsko delovanje v Triglavskem pogorju. *Zgodovinski časopis* 2015, let. 69, št. 1/2, str. 112–123.

Ob grobu Franja Vilharja. V: *Planinski vestnik* 1965, št. 1, str. 31.

Občni zbor Turistovskega kluba »Skala«. V: *Planinski vestnik* 1925, št. 4, str. 96.

Občni zbor Turistovskega kluba Skala v Ljubljani. V: *Planinski vestnik* 1927, št. 7, str. 167.

Orel, Tine: † Dr. Vladimir Kajzelj. V: *Planinski vestnik* 1972, št. 11, str. 524–527.

Pleničar, Vladimir: Planinska lavina. Prispevek k našemu planinstvu. V: *Planinski vestnik* 1963, št. 5, str. 236.

Potočnik, Miha: Ob skalaškem jubileju. V: *Planinski vestnik* 1961, št. 8, str. 361.

Potočnik, Miha; Lovšin, Evgen: Dva nekrologa dr. Stanetu Tominšku. V: *Planinski vestnik* 1961, št. 11, str. 609.

Predavanja SPD v ljubljanski radio-oddajni postaji. V: *Planinski vestnik* 1941, št. 1, str. 23.

Pretnar, Jože: Spomin na Adolfa Hudnika. V: *Planinski vestnik* 1963, št. 12, str. 641.

Rešilna postaja v Kranjski Gori. V: *Planinski vestnik* 1912, št. 7, str. 148.

»Skalaški Dom« na Voglu, blagoslovitev in otvoritev. V: *Planinski vestnik* 1934, št. 10, str. 315.

Strojin, Tone: Gore, medicina, skalaštvo so velike, mogočne stvari. V: *Planinski vestnik* 1986, št. 6, str. 278.

Škerlak, Vladimir: Stane Tominec, Drago Zorko in zgodovina Skale. V: *Planinski vestnik* 2000, št. 1, str. 36.

Škerlak, Vladimir: Zgodovina alpinističnega kluba Skala. V: *Planinski vestnik* 1961, št. 8, str. 364; št. 9, str. 465; št. 10, str. 551; št. 11, str. 627; št. 12, 701; *Planinski vestnik* 1962, št. 1, str. 25; št. 2, str. 68; št. 3, str. 117.

T. K. »Skala« – občni zbor. V: *Planinski vestnik* 1928, št. 4, str. 95.

Tominšek, Josip: Alpinistični klub »Skala« ob dvajsetletnici. V: *Planinski vestnik* 1941, št. 3, str. 72.

Tominšek, Josip: Urednikovo slovo. V: *Planinski vestnik* 1924, št. 10–11, str. 225.

Tominšek, Josip: Tovariš Mira Marko. Cvetko na grob. V: *Planinski vestnik*, 1949, št. 2, str. 44.

Tuma, Henrik. Alpinizem. V: *Planinski vestnik* 1908, št. 6–7, str. 6.

Tuma, Henrik: Odmev lanske nezgode v triglavski steni. V: *Slovenski narod*, št. 165, 21. julij 1928, str. 4.

Turistovski klub »Skala«. Ob njegovi petletnici. V: *Ilustrirani Slovenec* (tedenska priloga Slovenca), št. 21, 23. maj 1926, str. 168.

Turistovski klub »Skala«, XI. redni občni zbor. V: *Planinski vestnik* 1931, št. 7, str. 158.

Gradnik, Elizabeta: *Trden kakor Skala, katalog muzejske razstave ob 90-letnici ustanovitve Turistovskega kluba Skala*, izdal GMJ-SPM, marec 2011

Mira Marko Debelakova: Ben Nevis. V: *Planinski vestnik* 1937, št. 9, str. 278.

Končne opombe

- 1 T. K. »Skala« – občni zbor. V: *Planinski vestnik* 1928, št. 4, str. 95.
(V nadaljevanju: PV 1928, št. 4, str. 95)
- 2 Strojín, Tone: *Zgodovina slovenskega planinstva: Slovenska planinska organizacija, SPD–PZS, 1893–1948–2003*. Didakta, Radovljica 2009, str. 236.
- 3 Strojín, prav tam. (V nadaljevanju: Strojín, Zgodovina, str.).
- 4 Mikša, Peter; Ajlec, Kornelija: *Slovensko planinstvo*. PZS, Ljubljana 2015, str. 58.
(V nadaljevanju: Mikša, Ajlec, Slovensko planinstvo, str.)
- 5 Mikša, Ajlec, Slovensko planinstvo, str. 58.
- 6 Turistovski klub »Skala«. Ob njegovi petletnici. V: *Ilustrirani Slovenec*, tedenska priloga Slovenca, št. 21, 23. maj 1926, str. 168.
- 7 Mikša, Ajlec, Slovensko planinstvo, str. 63.
- 8 Kajzelj, V., Ustanovitev, str. 410.
- 9 Kajzelj, V., prav tam.
- 10 ARS, register društev AS 0068A, št. 3435 TK Skala, pravila društva.
- 11 Franci Savenc v članku v *Delu*, 2. februar 1981, str. 14. – Guček, Svetozar: 85-letnica TK Skala. V: PV 2006, št. 3, str. 24.
- 12 Škerlak, Zgodovina, PV 1961, št. 8, str. 365.
- 13 Škerlak, Zgodovina, PV 1962, št. 3, str. 122. (sprememba imena v Alpinistični klub Skala)
- 14 Kajzelj, V., Ustanovitev, str. 410.
- 15 20 let »Skale«. V: *Slovenec*, 2. febr. 1941, št. 27, str. 9. (Članek je verjetno vsebina slavnostnega govora Janka Ravnika na Rožci. V nadaljevanju: 20 let Skale, Slovenec)
- 16 Kajzelj V., Ustanovitev, str. 410.
- 17 Pravo ime je Ivan Rožman, kar je potrdil njegov sin, športni novinar Marko Rožman (podatek Aleša Gučka in Boruta Batagelja).
- 18 Škerlak, Zgodovina, PV 1961, št. 8, str. 366. – Kajzelj V.: Ustanovitev, str. 410.
- 19 20 let »Skale«, *Slovenec*.
- 20 Škerlak, Zgodovina, PV 1961, št. 8, str. 383 – Kajzelj, V., Ustanovitev, str. 413.
- 21 Škerlak: Zgodovina, PV 1961, št. 8, str. 367.
- 22 Škerlak: Zgodovina, PV 1961, št. 8, str. 365. Kljub temu pa Škerlak v zadnjem delu svoje Zgodovine, PV 1962, št. 3, str. 123, poudarja: Alpinistična šola je bila pravzaprav toliko stara kot Skala sama. Zorkovo predavanje o alpinizmu, plezalni tečaj na Turncu leta 1921, pa tečaj leta 1926, vse to so predhodniki šole, ki je dobila določnejšo obliko dela 1934.
- 23 Kajzelj, V., Ustanovitev, str. 410.
- 24 Pravila Turistovskega kluba Skala, ARS, register društev AS 0068A, št. 3435 TK Skala.
- 25 AS 380 Potočnik Miha, škatla 3, A. K. SKALA – 40-letnica 1961.
- 26 Mikša, Ajlec, *Slovensko planinstvo*, str. 63–64.
- 27 Kajzelj, V., Ustanovitev, str. 413. – Strojín, Zgodovina, str. 236.
- 28 Škerlak, Zgodovina, PV 1961, št. 8, str. 367.
- 29 Škerlak, Zgodovina, PV 1961, št. 8, str. 392.
- 30 Občni zbor Turistovskega kluba »Skala«. V: *Planinski vestnik* 1925, št. 4, str. 96.
- 31 Skala v dvajsetletju. V: *Planinski vestnik* 1941, št. 2, str. 48.
- 32 Nesreča v Savinjskih planinah. V: *Slovenski narod*, št. 157, 17. julij 1921, str. 5.
- 33 Prav tam.
- 34 Prav tam.
- 35 Turistovski klub »Skala«, XI. redni občni zbor. V: *Planinski vestnik* 1931, št. 7, str. 158.
- 36 ARS, register društev AS 0068A, št. 3435 TK Skala, pravila društva
- 37 ARS, register društev AS 0068A, št. 3435 TK Skala, pravila društva
- 38 Alpinistični klub »Skala« ob dvajsetletnici. V: *Planinski vestnik* 1941, št. 3, str. 72.
- 39 Lovšin, Evgen: TK Skala v Bohinju in v Dolini. V: *Planinski vestnik* 1961, št. 8, str. 424.
- 40 Škerlak, Zgodovina, PV 1961, št. 8, str. 390.
- 41 Kajzelj, Mirko, Ob 50-letnici ustanovitve AK Skala. V: *Planinski vestnik* 1971, št. 3, str. 97.
- 42 O tem je takoj poročalo Jutro (Savinjski Skalaši. V: *Jutro*, št. 103, sredo, 6. maj 1931, str. 3), za njim pa tudi PV v novici o občnem zboru TK Skala, ki je bil 12. maja 1931 (Turistovski klub »Skala«, XI. redni občni zbor. V: *Planinski vestnik* 1931, št. 7, str. 158). Vladimir Škerlak v svoji Zgodovini, PV 1961, št. 11, str. 628, omenja tri različne datume: 2. februar, 26. februar in 3. maj 1931, verjetno pa ni imel podatka iz časopisne objave, ki ga potrjuje PV.
- 43 Škerlak, Zgodovina, PV 1961, št. 12, str. 704.
- 44 Škerlak, Zgodovina, PV 1961, št. 8, str. 390–391.
- 45 Rajko Ložar, arheolog, etnograf, umetnostni in literarni kritik, ki je bil tudi alpinist, je predaval o slovenskih planinah v risbi in sliki. Nato je v *Planinskem vestniku* izšel njegov obsežen istoimenski članek, prvi in temeljni te vrste. (Ložar, Rajko: Slovenske planine v risbi in sliki. V: *Planinski vestnik* 1936, št. 7, str. 193–228)
- 46 Predavanja SPD v ljubljanski radio-oddajni postaji. V: *Planinski vestnik* 1941, št. 1, str. 23.
- 47 Janko Ravnik: Predgovor (njegov jubilejni govor z Rožce, verjetno je vsebina tega govora tudi v članku, objavljenem 2. februarja 1941 v *Slovencu*: 20 let »Skale«); Albin Torelli: Dr. Jug in dr. Tuma; Bogdan Jordan: Alpinistična zgodovina Skale; dr. Vladimir Škerlak: Organizacijska zgodovina Skale; Milan Kham: Dom na Voglu ter razmerje med SPD in Skalo; dr. Miha Potočnik: Skala na Jesenicah. Podatki o drugih člankih se niso ohranili. (Škerlak, Zgodovina, PV 1962, št. 3, str. 126)
- 48 Škerlak, Zgodovina, PV 1962, št. 3, str. 123.
- 49 TK »Skala« – občni zbor. V: *Planinski vestnik* 1928, št. 4, str. 95.

- 50 Jelinčič, Zorko, Kajzelj, Vladimir, Bartol, Vladimir: *Dr. Klement Jug, veliki slovenski alpinist*. Planinska zveza Slovenije, Ljubljana 1956.
- 51 Rapoša, Kazimir (ur.): *Stoletje v gorah*. Cankarjeva založba, Ljubljana 1992, str. 252.
- 52 Jesih Pavla; Gostiša, Milan: Jugova smer v severni Triglavski steni. V: *Planinski vestnik* 1930, št. 11, str. 243. – Kajzelj, Mirko; Drofenik, Herbert: *Naš alpinizem* 1932, str. 55.
- 53 Mikša, Peter; Golob, Urban: *Zgodovina slovenskega alpinizma*. Ljubljana 2013, str. 34. (V nadaljevanju: Mikša, Golob, Zgodovina, str.)
- 54 Več o tem glej: Mikša, Peter. »Da je Triglav ostal v slovenskih rokah, je največ moja zasluga.« Jakob Aljaž in njegovo planinsko delovanje v Triglavskem pogorju. V: *Zgodovinski časopis* 2015, let. 69, št. 1/2, str. 112–123. – Mikša, Peter. Narodnostni boji v planinstvu na Slovenskem do 1. svetovne vojne. *Zgodovina za vse* 2011, let. 18, št. 2, str. 59–69.
- 55 Mikša, Golob, Zgodovina, str. 35.
- 56 Plezala je s Slavkom Prevcem, Stanetom Skokom in Stanetom Hudnikom. Takrat se je v Nemški smeri ponesrečil Vladimir Topolovec (Prevec, Nevenka: Spomini na Skalo. V: *Planinski vestnik* 1961, št. 8, str. 435. – Hudnik, Stane: 24. avgusta 1924 – črn dan in obenem svetel dan za slovensko alpinistiko. V: *Planinski vestnik* 1978, št. 5, str. 293).
- 57 Mlač, Bine: Vražja ženska – Mira Marko Debelak. V: *Veliki pionirji alpinizma*. Didakta, Radovljica 1993, str. 137.
- 58 Mlač, Bine: Še ena naša vražja ženska – Pavla (Paula) Jesih. V: *Veliki pionirji alpinizma II*. Didakta, Radovljica 1994, str. 155.
- 59 Mikša, Golob, Zgodovina, str. 41.
- 60 Mikša, Golob, prav tam.
- 61 Na primer *Centralna smer* v Velikem Draškem vrhu (1928), *Gorenjska smer* v Triglavski severni steni (1928), *Skalaška smer* v Triglavski severni steni (1929), Jesihova, Milan Gostiša), *Skalaška smer* v Špiku (1931, Jesihova, Jože Lipovec), smer *Modec-Režek* v Štajerski Rinki (1931) in Severovzhodni raz Jalovca (1932).
- 62 Mikša, Golob, Zgodovina, str. 32.
- 63 Tominšek, Josip: Urednikovo slovo. V: *Planinski vestnik* 1924, št. 10–11, str. 225–230, 228.
- 64 Batagelj, Borut: *Izum smučarske tradicije. Kulturna zgodovina smučanja na Slovenskem do leta 1941*. Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Ljubljana 2009, str. 189. (V nadaljevanju Batagelj, Izum, str.)
- 65 20 let »Skale«.
- 66 Škerlak, Zgodovina, PV 1961, št. 8, str. 370.
- 67 PV 1927, št. 7, str. 167, Občni zbor Turistovskega kluba Skala (prvikrat letos tekmovalna alpska vožnja s Kredarice v Krmo).
- 68 Batagelj, Izum, str. 190.
- 69 Občni zbor Turistovskega kluba »Skala«. V: PV 1925, št. 4, str. 96.
- 70 Batagelj, Izum, str. 190.
- 71 Batagelj, prav tam.
- 72 Batagelj, Izum, str. 175.
- 73 Vladimir Kajzelj leta 1924 v Chamonixu (smučarski tek), Peter Klofutar, Boris Režek in Stane Bervar leta 1928 v St. Moritzu (smučarski tek), Ciril Praček, Franci Čop, Emil Žnidar in Hubert Heim leta 1936 v Garmisch-Partenkirchnu (alpsko smučanje).
- 74 Škerlak, Zgodovina, PV 1961, št. 10, str. 557 (Janez Kveder: Skala naj se usmeri v smučarstvo po izrazitem gorskem zemljišču).
- 75 Škerlak, Zgodovina, PV 1961, št. 8, str. 398. – Batagelj, Izum, str. 191.
- 76 Strojnik, Zgodovina, str. 238.
- 77 Potočnik, Ob jubileju, str. 363.
- 78 Škerlak, Zgodovina, PV 1961, št. 8, str. 385. – Skerlep, Janko: »Skala«, *skalaši in jaz*. Moj pogled na Skalo. 8. januar 1961, rokopis. V: arhiv Uroša Župančiča, Marjan Šolar za Slovenski planinski muzej.
- 79 20 let »Skale«.
- 80 Tuma, Henrik: *Pomen in razvoj alpinizma*. Turistovski klub Skala, Ljubljana 1930. (V nadaljevanju: Tuma, Pomen in razvoj, str.)
- 81 Malešič, France (ur.): *Naša alpinistična misel*. Druga izdaja, spletišče Gore – ljudje (v pripravi).
- 82 Škerlak, Zgodovina, PV 1961, št. 9, str. 470 in sl.
- 83 Tuma, Pomen in razvoj, str. 179–188.
- 84 Škerlak, Zgodovina, PV 1961, št. 8, str. 400.
- 85 Kajzelj, Mirko; Drofenik, Herbert: *Naš alpinizem*. Turistovski klub Skala, Ljubljana 1932. (V nadaljevanju: Kajzelj-Drofenik, Naš alpinizem, str.)
- 86 Škerlak, Zgodovina, PV 1961, št. 9, str. 478 in sl.
- 87 Orel, Tine: Spremnna beseda. V: Kajzelj, Mirko; Drofenik, Herbert: *Naš alpinizem*. DZS, Ljubljana 1982, str. VII–XX.
- 88 *Ilustrirani Slovenec*, št. 39, 9. julij 1931, str. 312–313.
- 89 Sava film, Ljubljana.
- 90 France Brenk: Oris zgodovine filma v Jugoslaviji. V: Sadoul, Georges: *Zgodovina filma*, Cankarjeva založba, Ljubljana 1960, str. 557.
- 91 Kham, Milan: Zgodovina skalaškega doma na Voglu. V: *Planinski vestnik* 1961, št. 8, str. 443. (V nadaljevanju: Kham, Zgodovina, str.)
- 92 Kham: Zgodovina, str. 443–444.
- 93 Kham: Zgodovina, str. 444–445.
- 94 »Skalaški Dom«, blagoslovitev in otvoritev. V: *Planinski vestnik* 1934, št. 10, str. 315.
- 95 Prav tam.
- 96 20 let »Skale«. V: *Slovenec*, št. 27, 2. februar 1941, str. 9.
- 97 Kham, Zgodovina, 449.
- 98 *Slovenec*, št. 197, 31. avgust 1934, str. 3. – PV 1934, št. 10, str. 320.
- 99 Klinar, Stanko: Na gori križ. V: *Planinski vestnik* 1996, št. 9, str. 369.

- 100 Kajzelj, Mirko: Odlomki iz nenapisanih analov. Spomini iz prvih časov našega alpinizma. 2. del. V: *Planinski vestnik* 1979, št. 5, str. 298–307.
- 101 Vladimir Škerlak v svoji Zgodovini AK Skala navaja razvrstitev teh dob: markacijska, smučarsko-plezalna, filmsko-književniška, doba Doma na Voglu, kriza in alpinistična doba (Zgodovina, PV 1961, št. 8, str. 364).
- 102 Delkin, Oskar: O kartografiji. V: *Planinski vestnik* 1961, št. 8, str. 438.
- 103 Kajzelj, V. Ustanovitev, str. 410.
- 104 Škerlak, Zgodovina, PV 1961, št. 8, str. 368.
- 105 PV 1927, št. 7, str. 167: Občni zbor Turistovskega kluba Skala v Ljubljani.
- 106 Rešilna postaja v Kranjski Gori. V: *Planinski vestnik* 1912, št. 7, str. 148.
- 107 ARS: SI AS 1387, Tičar-Šušteršič, škotla 1, Dnevnik zapisov, str. XX.
- 108 Mikša, Ajlec: *Slovensko planinstvo*, str. 57.
- 109 Malešič, Spomin, 108.
- 110 20 let »Skale«. *Slovenec*, št. 27, 2. februar 1941, str. 9. – Škerlak, Zgodovina, str. 370.
- 111 Badiura, Rudolf: Nesreča v Savinjskih planinah. V: *Slovenski narod*, št. 152, 10. julij 1921.
- 112 Turistika in sport: TKS izjavlja. V: *Slovenski narod*, št. 152, 10. julij 1921. – Odbor TK Skala: Nesreča v savinjskih planinah. V: *Slovenski narod*, št. 157, 17. julij 1921.
- 113 Badiura, Rudolf: Nesreča v Savinskih Alpah. V: *Slovenski narod*, št. 166, 28. julij 1921.
- 114 Turistika in sport: Šport JO na Jesenicah. V: *Slovenec*, št. 114, 22. maj 1921.
- 115 Kajzelj, Vladimir: Ustanovitev Turistovskega kluba Skale. V: *Planinski vestnik* 1961, št. 8, str. 405–419.
- 116 Truhlar, Jože: *Kronika TKS Jesenice 1923–1941*, rokopis 1986, str. 8 in 15, hrani SPM.
- 117 Škerlak, Zgodovina, 1961, št. 8, str. 367.
- 118 Kajzelj, V., Ustanovitev, str. 410.
- 119 Truhlar, Kronika TKS Jesenice, prav tam.
- 120 Potočnik, Ob jubileju, str. 361.
- 121 Miha Potočnik v svoji korespondenci s prijatelji skalaši ob 40-letnici nastanka TK Skala ta klub poimenuje izključno le AK Skala. V: AS 380, osebni fond Miha Potočnik, t. e. 3.
- 122 ARS, register društev AS 0068A, št. 3435 TK Skala, pravila društva.
- 123 Anton Jeglič: Osemdeset let Skale. V: *Bilten Slovenskega Gorniškega kluba Skala*, 2001, str. 3.
- 124 Torelli, Albin: Vrednota alpinizma. V: Kajzelj-Drofenik, *Naš alpinizem*, str. 14–23.
- 125 *Bilten Slovenskega Gorniškega kluba Skala*, avgust 2001.

Imensko kazalo

A

- Adlešič, Božo 45
 Arih, Miha 35, 38, 39, 45, 67
 Avčin, France 43

B

- Babinek, Emil 37
 Badjura, Metod 15, 25, 54, 59, 77
 Badjura, Milka 54, 77
 Badjura, Rudolf 29, 54, 55, 56, 59, 89, 91
 Beg, Ante 15
 Berlot, Tone 95, 97
 Bitenc, Ivan 29
 Bizjak, Miha 37
 Bloudek, Stanko 64
 Brandt, Herbert 10, 23
 Breclj, Bogdan 37
 Brinšek, Bogumil 29, 56
 Brojan, Janez, st. 44, 45

C

- Cerar, Anton 77
 Cerkl, Josip 56
 Cimperman, Maks 15
 Copeland, Fanny S. 48

Č

- Čebular, Joža 45
 Černe, Janko 89
 Čop, Albin 16, 41, 63, 91
 Čop, Jaka, st. 53, 65
 Čop, Joža 16, 28, 30, 32, 34, 35, 36, 40, 41, 43, 45, 48, 63, 75, 77, 86, 97
 Čop, Miha 22, 28, 34, 35, 63, 97

D

- Debelak, Mira Marko 32, 38, 45, 48, 49, 50, 52, 69, 71, 86
 Delkin, Oskar 68
 Demšar, Jernej 87
 De Reggi, Alojz 36, 45, 51
 Deržaj, Edo 32, 45, 50, 52, 69, 73
 Deu, Stane 15
 Dolar, Daro 43
 Dovič, Mirko 51
 Drofenik, Herbert 26, 45, 72, 73, 75, 77

E

- Erbežnik, Ladislav 51

F

- Frelih, Matevž 16, 28, 35, 41, 44, 70

G

- Gabrovšek, Jule 80
 Gartner, Ivan 37
 Gnidovec, Ante 58, 59, 65
 Godec, Tomaž 24
 Golob, Franc 57
 Gorjanc, Janez 40
 Gostiša, Milan 39, 42, 43, 45, 48
 Gregorin, Janez 5, 45
 Gregorin, Miro 97
 Gspan, Alfonz 71
 Guerra, Tone 48, 49

H

- Habjan, Vladimir 87, 97
 Heim, Erika 35
 Heim, Hubert 35

Hodnik, Valentin 31, 73, 76

Hribar, Stanko 32

Hrovatin, Albin 56

Hudnik, Adolf 11

Hudnik, Stane 10, 41, 46

Hudson, Charles 37

I

Iglič, Maks 45

J

Janša, Joško 65

Jesih, Pavla 34, 36, 39, 40, 42, 43, 45, 48, 49, 86

Jordan, Bogdan 37, 105

Jug Klement 12, 30, 34, 36, 39, 41, 42, 43, 45, 51, 64

K

Kadilnik, France 15

Kajzelj, Bogumil 12, 26

Kajzelj, Mirko 12, 26, 29, 45, 71, 73, 75, 81

Kajzelj, Vladimir 11, 12, 15, 25, 26, 29, 41, 51, 57, 88, 89, 91

Kanoni, Janez 23

Kemperle, Pavle 35

Kennedy, Edward Shirley 37

Keržan, Edi 99

Knafelc, Alojzij 81, 87

Kobilica, Jože 14, 41

Koblar, Stane 35

Kocbek, Fran 55

Komac, Jože 52

Korenini, Karel 28, 81

Korošec, Ivanka 97

Kos, Miha 55

Košca, Žane 41

Kovač, Ivan 29, 56

Kovač, Saša 15

Kozak, Juš 75

Kraigher, Ciril 37

Krofta, Miloš 37

Kugy, Julius 15, 29

Kunaver, Josip 29, 56

Kunaver, Pavel 29, 43, 56

Kunstler, Jože 77

Kuralt, Dana 45

Kveder, Janez 34, 41, 53, 68, 88, 96

L

Lavrenčič, Pavle 10, 15, 99

Likar, Svetozar 51

Lipovec, Jože 45, 48

Lipovšek, Marijan 27

Lovšin, Evgen 15, 32

M

Majcen, Pina 45

Malešič, France 51

Marinko, Pavla 77

Marsel, Ivo 59

Martelanc, Danilo 45, 48, 86

Medic, Diva 45

Michler, Ivan 29, 56

Mikelj, Matevž 63

Modec, Vinko 45

Mohorčič, Francka 45

Mohorčič, Mara 45

More, Andrej 38

N

Narobe, Rozika 51

O

Oblak, Josip Ciril 71

Ogrin, France 45

Oman, Pavel 87

Orel, Tine 12, 73

Ošep, Martin 89

P

Pardubsky, Henrik 31

Pavc, Pavel 15

Pečarič, Franc 16

Pehani, Gojmir 15

Pirš, Branko 51

Planinšek, Egon 37, 65

Pleničar, Vladimir 11

Potočnik, Miha 26, 28, 30, 32, 34, 35, 45, 48, 65, 66, 77, 97

Praček, Ciril 35, 63, 65

Predalič, Anica 45

Predalič, Stane 10, 15, 68, 88, 91

Pretnar, Jože 11, 31

Prevec, Slavko 41, 46

Prislan, Jože 35

Prusik, Karl 44

R

Rabič, Minca 16

Ravhekar, Tomaž 40

Ravnik, Janko 16, 24, 25, 26, 27, 29, 35, 41, 45, 59, 65, 75, 76, 77, 81

Rebek, Nevina 45

Režek, Boris 5, 45

Ribnikar, Stanko 56

Rožman, Ivan 15, 64

Rožman, Janez 53

Rus, France 10, 15

S

Setničar, France 15

Skerlep, Janko 59, 64, 65, 99

Skok, Stane 41, 46

Smolej, Franci 65

Smolej, Slavko 65

Sodja, Franica 77

Stanič, Valentin 15

Strojin, Tone 26

Svetličič, Baldomir 56

Szalay, Roman 44

Š

Škerlak, Hana 37

Škerlak, Vladimir 5, 25, 29, 31, 37, 45

Škrajnar, Tone 15, 23

Šolar, Marjan 59, 64, 97, 99

Štolcar, Jože 40

T

Tauzher, Karleto 10, 12, 87, 89

Tavčar, Ivan 29, 56

Tičar, Josip 87

Tomc, Jože 10, 11, 15

Tominec, Stane 8, 25, 29, 41

Tominšek, Fran 71

Tominšek, Josip 32, 33, 71

Tominšek, Stanko 30, 32, 34, 35, 45, 48, 49, 50, 77, 86

Tominšek, Teodor 32

Topolovec, Vladimir 23, 40, 46, 53

Torelli, Albin 41, 73, 91, 99

Torkar, Jože 97
Torkar, Mara 97
Trnkóczy, Dalibor 41
Trnkóczy, Ubald 59
Trpin, Jože 98
Truhlar, Jože 91
Tuma, Anka 37
Tuma, Henrik 15, 29, 42, 51, 52, 65,
69, 71, 72, 73, 99

U

Umnik, Bine 10, 15, 41, 57
Unsworth, Walt 37

V

Vilhar, Franjo 29
Vilman, Fran 89
Vizjak, Srečko 56
Volkar, Lojze 34, 45

W

Wedderburn, Alexsander 50
Wisiak, Sandi 45, 46, 47, 81, 84

Z

Zorko, Drago 8, 15, 25

Ž

Žumer, Lojze 24, 35
Žumer, Matija 29
Župančič, Uroš 35, 38, 39, 45, 59,
64, 77, 97, 99